

Péchy Manó – a „mintahivatalnok”

Péchy Manó nem tartozik a magyar történelem kiemelkedő személyiségei közé. Alakja mára már teljesen feledésbe merült, és első látásra úgy tűnik, hogy meglehetősen szürke egyénisége nem is érdemli meg, hogy kiemeljük a feledés homályából. Miért szól hát mégis róla ez az írás? Azon túl, hogy egy nagyon fontos időszakban, a kiegyezést követő pár évben Erdély királyi biztosa volt, és mint ilyen ő „vezényelte le” Erdély integrációját, úgy vélem, hogy Péchy Manó egy típust képvisel, a konzervatív, lojális bürokrata típusát, aki beilleszkedve a kiegyezés rendszerébe, részben meghatározta a korszak arculatát.

A családi háttér

A Péchy családról az első biztos adataink a 16. századból valók, amikor Péchy László, a család őse a török elől Erdélybe menekült. Az ő egyik fia, Gáspár kapta 1555-ben I. Ferdinándtól a címeres levelet és testvérével együtt azt a Sáros megyei Újfalut, amelyről – mint Pécsújfalunak – a család az előnevét nyerte.¹ A kiterjedt család Sáros vármegyében töltött be jelentősebb pozíciókat, több alispán is került ki közülük, később azonban más megyékbe is átszármaztak. Történetünk hőségének ükapja, Péchy Zsigmond a szepesi kamara tanácsosa, illetve elnöke, dédapja, Gábor sárosi adminisztrátor és septemvir volt a 18. század közepén, nagyapja, Gábor ugyancsak septemvir, apja, József pedig, aki Abaúj-Torna vármegyei földbirtokos, hivatalviselőként grófi címet is szerzett a 19. század elején. Gróf Fáy Annával való házasságából két fiú – Emánuel és Konstantin – érte meg a felnőttkort. Amikor tehát Péchy Emánuel (vagy Manó, ahogy a magyarosított formát használva nevezték) 1813-ban a családi kastélyban, az Abaúj vármegyei Boldogkőváralján megszületett, apja főnemesi rangján még alig száradt meg a tinta.²

Péchy Manó iskoláiról keveset tudunk. A tatai piarista gimnázium tanulója volt,³ majd a kassai akadémián végzett jogi tanulmányokat. 1834-ben tette le az ügyvédi vizsgát, hiszen ahogy a kortárs Pulszky Ferenc írta: „a régi időkben ez a jó nevelés kiegészítéséhez tartozott, ha valaki a birtokos osztályból le nem tette a censurát, élheterlen embernek számított.” A jurátusság fontos volt a társadalmi kapcsolatok, a későbbi karrier szempontjából is, mivel itt a fiatalok „ismeretségeket kötöttek, szélesebb látókört nyertek s az egymás közti súrlódás által is művelődtek”.⁴ Továbbra is a vagyonos nemesifjak tipikus pályakezdését követhetjük: az 1839–40. évi országgyűlésen Abaúj vármegye követe lett, miután vármegyei al-, majd főjegyző is volt rövid ideig. A már idézett Pulszkyknak is javasolta Reviczky kancellár, hogy neveztesse ki

Jelen írás a Bolyai Kutatói Ösztöndíj támogatásával készült. Előadásként elhangzott 2003 novemberében az Erdélyi Múzeum-Egyesület által szervezett „A magyar tudomány napja Erdélyben” című rendezvényen. Időközben megjelent a témáról egy könyv is: Roman Holec–Pál Judit: *Aristokrat v službách štátu. Gróf Emanuel Péchy*. Bratislava 2006.

¹ Nagy Iván: *Magyarország családai. Czimerekkel és nemzedékrendi táblákkal*. IX. Pest 1862. 176–188.

² A grófi címet apja 1810-ben kapta. Péchy Manó életéről és családjáról: *Pallas Nagy Lexikona*. XIII. köt. Bp. 1896. 877–878; Kempelen Béla: *Magyar nemes családok*. VIII. köt. Bp. 1914. 245; Szinnyi József: *Magyar írók élete és munkái*. X. köt. Bp. 1905. 663–664; Csoma József: *Abaúj-Torna egyesült vármegyék monographiája*. I. köt. *Abaúj-Torna vármegye nemes családjai*. Kassa 1897. 394–396, 439.

³ Splényi Béla visszaemlékezései szerint – aki Esterházy Lászlóval együtt szobatarisa volt – Péchy itt titokban regényeket olvasott, és talán itt találkozott először későbbi szenvedélyével, a színházzal is. Splényi Béla: *Emlékiratai*. Bp. 1984. 34–36.

⁴ Pulszky Ferenc: *Életem és korom*. I. Bp. 1880. 75.

magát tiszteletbeli aljegyzőnek Sárosba, „mert aki Magyarországon nem szolgálta a megyét, az soha nem élheti belé magát a magyar politikába”.⁵

A családi vagyont ő maga is tovább gyarapította; felesége, Meskó Zenaida révén elnyerte a széplaki, enyickei, faji és perényi uradalmakat. Péchy Manó 1844. február 5-én vette feleségül Meskó Zenaidát, Meskó Jakab és gr. Fáy Mária kisebbik leányát. A Meskó család sokban hasonló volt a Péchyekhez, szintén ahhoz az újabb „hivatalnok”-arisztokráciához tartozott, amely a 18. században, a 19. század elején hivatali pályája megkoronázásaként, illetve a dinasztia iránti hűsége jutalmaként kapott főnemesi rangot. A Meskó család bárói címe majdnem egy évszázaddal régebbi volt, mint a Péchyek grófi címe. Az Árva és Liptó megyében honos Meskó családnak egyik ága 1721-ben Abaúj vármegyében, Széplakon, Enyickén, Hernád-Nemptiben, Kokon stb. királyi adomány útján szerzett újabb birtokokat. Enyickét, akárcsak a felsővadászi uradalmat, az elkobzott Rákóczi-birtokból vásárolták meg a Lobkovitz hercegi családtól. A feleség családja tehát szintén királyhűsége és hivatali karrierje révén emelkedett fel és kapott bárói címet. Az adományozott Meskó Ádám a Helytartótanács tanácsosa volt, testvére, Jakab királyi tanácsos.⁶ Ennek a bárói ágak volt utolsó férfi sarja Péchy Manó apósa, Meskó Jakab, így két lánya, Irén és Zenaida örökölte a családi vagyont.

Zenaida anyja, gróf Fáy Mária szintén ebből az új arisztokráciából származott. Nagyapja, Fáy Ágoston ugocsai főispán 1809-ben kapta a grófi címet, majdnem egy időben Péchy Manó apjával és feltételezhetően szintén a nemesi inszurrekcióban játszott szerepe miatt. Fáy Mária anyja egy osztrák grófnő, Schmidegg Mária volt, erősítve a „németes szellemet” a családban. A Fáy családdal különben szoros összeköttetésben álltak a Péchyek. Péchy Manó keresztanyja gróf Fáyné Sággy Ágnes volt, valószínűleg a későbbi anyósa, Fáy Mária nagyanyja. Érdekes, hogy Péchy Manó anyja is Fáy lány volt – bár nem tudjuk, milyen rokoni kapcsolatban állt Fáy Máriával –, sőt később Péchy Manó unokaöccse, a fiatal Péchy Konstantin is Fáy lányt vett el.

A fiatal és vagyonos Péchy Manó nagyon jó partinak számított, akárcsak a Meskó lányok, akik nemcsak a Magyarországon szokásos lánynegyedre számíthattak, hanem fiú örökös hiányában a teljes Meskó-vagyont örökölték. Az egyik ismerős, aki 1842 nyarán Balatonfüreden megismerkedett a Meskó családdal, a következőképpen emlékezett vissza a két nővérre: „Iréne bárónénak nem csak szép külseje, műveltsége, nemes modora, de még inkább angyali jósága s fennkölt lelkülete kellemesen lepett meg. Zenaid egy évvel fiatalabb, nem volt oly szép, de épp oly jó.”⁷ Úgy tűnik, Péchy eredetileg Irént akarta elvenni, mert az előbbi barátot rögtön figyelmeztették: „...ne Irénnek udvaroljak, hanem Zenaidnak, mert ez még szabad, és a családnak bizonyosan nem lehet ellenem kifogása, ha Zenaid kezét megnyerem, míg Iréne már rég Péchynek van szánva, és ennek még nem ugyan declarált, de több, mint pusztán remélt menyasszonya. Nem volt okom Tisza őszinteségén kételkednem; a gazdag, szép Péchy gróffal semmi tekintetben sem mérkőzhetvén: feltettem magamban, hogy megyek.”⁸ Nem tudjuk, hogy mi okból hiúsult meg ez a házasság, tény azonban, hogy 1843-ban Irén Zichy Henrikhez ment nőül, míg Péchy a húgát, Zenaidát vette feleségül.⁹

A Péchy és Meskó család között valószínűleg korábban is szoros volt a kapcsolat. Ezt az is mutatja, hogy Koblissek Ignác, aki mint premontrei szerzetes több évig nevelősködött Péchy Manó és Konstantin mellett, 1836-tól a Meskó család kegyurasága alá tartozó Enyickén volt

⁵ Uo. 100.

⁶ Kempelen Béla: *i. m.* VII. Bp. 1913. 164.

⁷ Fiáth Ferenc: *Életem és élményeim.* Bp. 1878. I. 241.

⁸ Uo. 245.

⁹ Az érdekesség kedvéért jegyzem meg, hogy Péchy sógorának, Zichy Henriknek az öccse, Zichy Rudolf, akinek anyja Seilern Crescence, Széchenyi felesége volt, vette később el Péchy Manó egyetlen lányát, Jacqueline-t.

plébános.¹⁰ A két család már valószínűleg korán kitervelhette a házasságot a fiatalok között, és talán ezt a tervet látszott szétrombolni Zichy Henrik megjelenése. Péchy Manó azonban hamarosan „váltott”, és a nővér helyett a húgát vette feleségül, ami talán mutatja, hogy nem szerelmi házasságról volt szó. Ez különben a legnagyobb ritkaságnak számított a korban, és nem csak az arisztokrácia köreiben. Ahogy Podmaniczky Frigyes jellemezte a korszakbeli házasságokat: „Szerelmeiről, melegen átértzett szeretetről s hajlamról alig lehetett szó ily viszonyok között, csak érdekről, combinatióról s a szülék vasakarataráról.”¹¹

Nyilván a Péchy Manó házassága esetében is nagy szerepet játszott az érdek. De talán nem csak érdekről volt szó. Bourdieu szerint a közös társadalmi helyzet, az azonos szocializációs feltételek hozzájárulnak a kölcsönös szimpátiához és vonzalomhoz, anélkül hogy ennek az érintett felek tudatában lennének. Ahogy Bourdieu írja: „az ízlés párosítja a dolgokat és az embereket.”¹² Az arisztokrácia – és nem csak az arisztokrácia – házasságkötései nem magánügynek, hanem közügynek számítottak. A családok szempontjából nagyon fontos volt a házassági politika, a családok így gyarapíthatták státusukat, befolyásukat, birtokukat. Mi lehetett tehát fontos szempont a Péchy Manó házasságánál? Az egyik ilyen szempontot már említettük: hogy mindkét család a viszonylag új keletű „hivatalnok-arisztokrácia” képviselője volt. Egy másik fontos szempont, hogy mindkét család gazdagnak számított, kiterjedt földbirtokkal rendelkeztek. Úgyszintén mindkét család katolikus volt. Azonkívül a birtokok közelsége is nagy szerepet játszhatott, hiszen házasságkötéskor az egy régióból való származás volt az általános. A menyasszony szépsége, műveltsége ezekhez képest csak másodlagos tényező. A kortársak szemében valószínűleg ideális házasságnak számított a Péchy Manó és Meskó Zenaída egybekelése mindkét fél számára.

Egy németországi vizsgálat szerint – bár a 18. századról van szó, a jelenség a 19. század első felében is általánosnak mondható – az arisztokrata családokra (is) erős regionális endogámia volt jellemző. A zárt házassági körökön belül biztosították a régió családjai a gazdasági és politikai befolyás koncentrálódását. A hozományok és ezzel a tőke a régióban maradt. Ezek a házassági körök „nemesi faluként” szoros face-to-face kapcsolatokkal működtek.¹³ A szerelmi házasság ideálja német területen 1800 körülre vált dominánssá, de a családok még hosszú ideig a régi gyakorlatot követték. A változás inkább abban nyilvánult meg, hogy bár a stratégiák továbbra is hatékonyak maradtak, az érdekek nyílt hangoztatása a 19. századra fokozatosan tabuvá vált.¹⁴ Péchy Manó házassága a közeli szomszédságban lakó, az arisztokrácia azonos rétegéből származó, vagyonos Meskó lánnyal tehát „tipikusnak” mondható.

Pályakezds

Az első igazi belépőt a politikába mégis az 1839–40. évi országgyűlés jelentette. Péchy Manó életében az országgyűléseknek nagy szerepük volt; felnőtt éveinek egy részét a vármegyei politizálásban, másik részét a parlamentben töltötte. Első ízben nagyon fiatalon, 26 évesen lett Abaúj vármegye képviselője, bár volt néhány nála fiatalabb követ is; Mailáth György, a

¹⁰ Protocollum parochiae Enyickensis ab Anno Reparatae salutis 1863-a. Enyickei (Haniska, Szlovákia) Plébánia iratai.

¹¹ B. Podmaniczky Frigyes: *Napló-töredékek 1824–1887*. Első kötet. Bp. 1887. 15.

¹² Pierre Bourdieu: *Die feinen Unterschiede. Kritik der gesellschaftlichen Urteilskraft*. Frankfurt/M. 1996 (Paris 1979). 374. Idézi Silke Lesemann: *Liebe und Strategie. Adlige Ehen im 18. Jahrhundert*. Historische Anthropologie. Kultur. Gesellschaft. Alltag. 8. Jg. (2000) Heft 2. 197.

¹³ Lesemann: *i. m.* 197.

¹⁴ Uo. 204–205.

későbbi kancellár például 21 évével a legfiatalabb. Választása a szokásos körülmények között zajlott: korteskedés, bandérium, verekedés és még ami a 19. század első felében a magyarországi választásokhoz tartozott. Az sem volt ekkor még mindennapos jelenség, hogy egy fiatal arisztokrata nem a felsőház tagjaként, hanem vármegyei képviselőként vegyen részt az országgyűlésen. Igazából ez most a reformkorban kezdett terjedni, de főképp a liberális arisztokrácia körében, mert aktívabban szerettek volna részt venni a politizálásban. Igaz, hogy a követutasítások rendszere nagyban megkötötte a képviselők kezét, míg a felsőházban értelemszerűen nem volt utasítás, de a két ház közül az aktív fél mégis az alsó tábla volt. Péchy Manó nem az egyedüli arisztokrata volt a követek között, hiszen az 1839–40. évi országgyűlés alsó tábláján többek között ott találjuk Wenckheim Bélát, a későbbi belügyminisztert, illetve miniszterelnököt Békés vármegye vagy Zichy Hermant, a későbbi hírhedt kancellárt, Péchy majdani sógorát Moson vármegye képviselőjeként. Fellépése mindenképpen mutatja átlagon felüli politikai érdeklődését és azt, hogy közéleti karriert képzelt el magának.

A fiatal Péchynek a pozsonyi diéta – úgy tűnik – inkább társadalmi szempontból volt fontos, hiszen itt kiváló alkalom nyílt megismerkedni az akkori és későbbi politikai elit tagjaival. Erre nagyszerű lehetőséget kínált a Pulszky Ferenc által megörökített asztaltársaság is: „A kedélyes társalgási élet helyreállítására Andrassy Józsi a módosabbakat a nőtelen képviselők közül felszólította, tartsunk szakácsot, ebédeljünk együtt, mindegyikünk egy vendéget hí a köz-ebédhez. Csakhamar összeállt egy igen kedves társaság: Andrassy, Mailáth, Jankovich Laci, gróf Pejacevics Muki, Szegedy, gróf Péchy Manó, báró Prónay Gábor, Péterfy, Bárczay, báró Wenckheim Béla, Kárász, gróf Zichy Herman, Fejérváry meg én; mindennap huszonnégyre volt terítve; az ebéd jó volt, a borok még jobbak, a fesztelen társalkodás tele élccel s tréfával, és így mindenki szívesen vette, ha meghíttuk, még Deák és Beöthy is”, kik különben nem szerették a hivatalos ebédeket. „Közös ebédjeink nagy befolyással voltak arra, hogy az ülésekben a beszédek hangja ne menjen át durvaságba s a személyeskedés kerültessék ki, mert a hencegők ki voltak zárva vendégeink közül.”¹⁵

Amúgy a szabad idejükben látogatóba jártak, megismerkedtek az ország „színével-javával” – ahogy Fiáth írta –, vadásztak, vendégeskedtek: „Majd minden másodnap valakihez voltunk hivatalosak. Az ország zászlócsin kívül majd minden püspök konyhát tartott, s meghívtak bennünket pártszínezet nélkül. Mi pedig szívesen mentünk hozzájuk, ismertek személyesen mindannyiunkat, ismerték gondolkodásmódunkat, érveink, óhajaink s követelésünket, aggályaink s reményeinket, ismerték hazai viszonyainkat s a befolyásos személyiségeket.”¹⁶ Fiáth Ferenc visszaemlékezései szerint gyakran lovagoltak ki az „igen szép, fiatal, lovagias, romantikus irányú” Péchyvel.

Az országgyűlés a liberális ellenzék tüntetésével kezdődött, mivel a kormány nem akarta elismerni Pest megye választott követét, gr. Ráday Gedeont, akit egy megyegyűlésen elmondott beszéde miatt bűnvád alá helyeztek. Az ellenzék addig nem akarta megkezdeni a tárgyalásokat, amíg Ráday megválasztását a kormány el nem ismeri. Ahogy az egyik kortárs ecsetelte a helyzetet: „Az ellenzék jól választotta az alkalmat, mert ezen országgyűlésnek kellett újoncokat a magyar ezredkebe megszavazni, ami akkori szokás szerint csak minden tíz évben, tíz évre történt. Nagy is volt a felindulás a kormánypárti körökben, és amint atyám Pozsonybul írta, provisoriumról [ideiglenes kormányzatról], Magyarország nagyobb számú katonasággal való megszállásáról sat. beszélték.”¹⁷

¹⁵ Pulszky Ferenc: *Életem és korom*. I. Bp. 1880. 170.

¹⁶ Fiáth Ferenc: *Életem és élményeim*. Bp. 1878. I. 188.

¹⁷ *Splényi Béla emlékiratai*. I–II. Sajtó alá rendezte és a jegyzeteket írta Fábri Anna, a szövegeket közreadja és válogatta Kendi Mária. Bp. 1984. (Nemzet és emlékezet) 349–350.

Péchy az üléseken nem volt túlságosan aktív, legtöbbször „csak kötelességének kívánt megfelelni”, amikor a vármegye utasítása nyomán szavazatát leadta. Abaúj követutasítása meglehetősen felemás volt. Így például a vegyes házasságokban született gyermekek vallását tekintve liberalizálni akarták a viszonyokat, illetve a protestánsok javára módosítani az 1791:26. törvénycikket. Eszerint mindkét nembeli gyermekek az apa vallását követnék, illetve 18 éves korukban szabadon választhatnak vallást. A katolikus klérus hevesen ellenezte a törvényt, a buzgó katolikus Péchy viszont Abaúj követeként támogatta az indítványt, „mert ha igazságosan kívánjuk, hogy a catholica hit ágozatai a más felekezet által tiszteletben tartassanak, ugyanazon igazsággal kívánhatják azt a protestánsok is”.¹⁸ Máskor viszont Deák és a liberálisok véleményével szemben arra szavazott, hogy a jobbágy ne rendelkezhesék szabadon azon telekről, amit 1836 előtt a földesúrtól ingyen kapott.¹⁹ Az úrbéri törvény vitájában többször is ismertette röviden megyéje álláspontját: az örökváltás ellen, de – a megváltoztatott utasítás szellemében – a lányok örökösödése mellett nyilatkozott. Úgyszintén szembekerült Deáék álláspontjával az újoncok megajánlásának kérdésében. Deák és hívei úgy vélték, amíg az ország sérelmei nem lesznek orvosolva, nem ajánlják meg az újoncokat; ezzel szemben Péchynek „világos utasítása” volt, hogy ajánlja meg az újoncokat 10 évre, ahogy az uralkodó kérte.²⁰ A zsidók polgárosításának kérdésében „megfontoltan” az elnapolást javasolta. Az országgyűlés folyamán tulajdonképpen azon ritka alkalmakkor mutatott nagyobb aktivitást, amikor helyi ügyek kerültek terítékre. Így például Kassa védelmében emelt szót a vasút Kassáig való meghosszabbítása érdekében is.

Péchy nem csupán a konzervatív Andrássy József asztaltársaságához tartozott, de ő maga is a kormánypárt mellett tette le a voksát. Éppen az országgyűlés egyik legvitatottabb kérdésében volt alkalma lojalitását bizonyítani. A két tábla nem tudott megegyezni az uralkodónak küldendő felirat ügyében; az ellenzék nem akarta az újoncozást megszavazni, amíg a sérelmeket nem orvosolták. Amikor szavazásra került a sor, és döntetlenre állt a helyzet, az utolsó két szavazatom múlt a felirat sorsa. Ekkor Péchy Manó az újoncozás mellett, Pulszky pedig ellene szavazott, ezért míg Péchynek felfelé ívelt a karrierje, Pulszkyt ennek utána az ellenzékkel azonosították. A nyílt színvállás az ellenzék mellett nem maradt következmények nélkül, és nem is volt veszélytelen, hiszen „1839-ben liberalisnak lenni annyit jelentett, mint az ellenzékhez tartozni, lemondani a reményről, hogy az ember hivatalt nyerhessen, kitenni magát a feladók titkos rágalmainak, a hivatalos körök gúnyának, melyek még egy külföldre szóló útlevelel elnyerésénél is nehézségeket csináltak”.²¹ Péchy Manó azonban – igaz meggyőződésből, számításból? – a könnyebb utat választotta. Óvatos, megfontolt természetét jól jellemzi a következő anekdotikus epizód a pozsonyi országgyűlés idejéből, amit szintén Pulszky örökített meg: október 4-én Deák nevenapja tiszteletére nagy vacsorát adtak a „Zöld fához” címzett fogadóban. Az italozás után a fiatalok elmentek sétálni. A koronázási dombnál Jankovich László beszédet mondott, hogy ő nem lesz többé pecsovics, hanem örökre Deák híve, azután egymás után szónokoltak: „szidtuk a németet, éltettük hazánkat, megéljeneztuk egymást.” Majd egyikük javasolta, hogy menjenek „Bécs ellen”. Elindultak a hídnak, amelynek a közepe magas vasráccsal volt éjjel elzárva. Sorra átmásztak, míg az egyikük leesett. „Ettől egy kicsit észre tértem – írta Pulszky –, jó szerencsét kívántam azoknak, kik már átjutottak, megkértem, hogy

¹⁸ *Felséges Első Ferdinánd ausztriai császár, Magyar és Csehországoknak e néven ötödik apost. királyától szabad királyi Pozsony városába 1839-dik esztendei Szent Iván havának 2-ik napjára rendeltetett Magyarország közgyűlésének jegyző könyve.* Pozsony 1840. II. 1840. febr. 19-i ülés. 69–70.

¹⁹ Uo. LXVII. ülés – 1840. jan. 3. 29.

²⁰ Uo. LXXXIX. ülés – 1840. febr. 20. 111.

²¹ Pulszky Ferenc: *i. m.* 155.

Bécsből írjanak nekünk, és Péchy Manóval, Péterfyvel s angolommal [Vipan angol utazó] hazamentem.”²²

A fiatal Péchy tehát semmi rendkívülit nem tett vagy mondott élete első országgyűlésén, de megfelelt az elvárásoknak, és beilleszkedett az átlagos követek sorába. Már ekkor megnyilvánult politikai pragmatizmusa és konzervatív elkötelezettsége, mely tulajdonságai megkönnyítették számára a közéleti pályán való érvényesülést. Lojális magatartása is hozzájárulhatott, hogy József nádor 1841-ben őt nevezte ki az Abaújjal szomszédos Zemplén vármegye főispáni helytartójává, a megye élén maradt egészen 1848-ig. Itteni működéséről keveset tudunk. A reformkor liberális közvéleménye és a későbbi történetírás is negatív képet festett az adminisztrátorokról, akiket a központi kormányzat elvtelen kiszolgálóinak tartottak: „Társadalomidegen államhivatalnoki gondolkodásmód, az állam alá rendelt társadalom közéleti kiskorúsítása, kisebbségi érzet nyugat felé és annak kompenzációs formái kelet irányában, nacionalista jelmezbe bújtatott nemzeti alárendelődés, a rendteremtés és a hatalomkoncentráció jegyében a szakszerűség és a realitásérzék kisajátítása – ezek voltak a kialakuló magyar konzervativizmus sajátosságai, amelyek az egyéni és közösségi önrendelkezés igényével, a társadalom önkormányzatával és az egyének közéleti nagykorúságának általánossá tételével álltak szemben.

A társadalom fölött teljhatalommal uralkodó hivatalnok és a teljhatalmú bürokrata korszerűsítés képzete az újkori magyar politikai gondolkodás egyik östípusa.”²³

Péchy tökéletesen illeszkedik a konzervatív politikusról kialakult sémába: észak-magyarországi katolikus nagybirtokos arisztokrata, aki ráadásul a kormányzat elkötelezett híve, még népszerűtlen hivatalt is vállalva. Kinevezésekor Zemplén az egyik „rebellis” megye volt. 1839-ben viharos tisztújításra került itt sor, a főispánnak úgy kellett elmenekülnie, a következő évben már katonaságot rendeltek ki a tisztújításra. A főispán gróf Mailáth Antal kancellár volt, és – a vármegye monográfusa szerint – hogy a kancellár „a vármegye ügyeibe ezentúl is közvetlenül beleavatkozhasék”, 1841 végén Péchy Manót nevezték ki főispáni helytartóvá.²⁴

Főispáni helytartóként valószínűleg keménykezű, hatékony hivatalnoknak kellett lennie, ha egyik ellenlábasa, a karrierje kezdetén álló Andrassy Gyula később Erdély kormánybiztosául szemelte ki. A rendek többek között azt kifogásolták, hogy Péchy – a kormány utasításainak megfelelően – a törvényszéken is elnökölt, de ő ragaszkodott ebbeli jogához.²⁵ 1847-ben ismét viharos választások voltak, és a fiatal Andrassy lett Zemplén megye képviselője Lónyay Gáborral együtt. Péchy ekkor így jellemezte a nádornak írt levelében Andrassyt: „Andrassy Lónyayval együtt nem szónok, s így agitálni nem is fog; különben is nagymértékben arisztokrata, szelíd jellemű, nem heves és nem darabos; gr. Széchenyi ő exc[ellenciá]lja, kit a nevezett gróf különösen tisztel és kit úgyszólván mintául tűzött ki, igen sokban és sokat hathat rá.”²⁶ Ha Péchy nem bizonyult is jósnak Andrassy politikai pályáját illetően, valószínűleg a kapcsolat korrekt maradt közöttük, hiszen mindketten „nagymértékben arisztokraták” voltak. 1848 májusában pedig éppen Andrassyt nevezte ki az új kormány Zemplén megye élére.

A következő 1843–44. évi országgyűlésen Péchy Manó a főrendiház tagjaként vett részt. Valószínűleg ekkor kerülhetett be a Széchenyi István köré csoportosuló fiatal arisztokraták körébe is, bár erre nincsenek adataink. Széchenyivel azonban kétségkívül kapcsolatban állt, és

²² Uo. 175–176.

²³ Dénes Iván Zoltán: *A konzervatív hagyomány az újkori magyar politikai gondolkodásban.* = Uő: *Az önrendelkezés érvényessége.* Bp. 1988. 35.

²⁴ Borovszky Samu (főszerk.): *Zemplén vármegye és Sátoraljaújhely r. t. város.* Bp. 1905. (Magyarország vármegyéi és városai) 472–474.

²⁵ Uo. 475.

²⁶ Wertheimer Ede: *Gróf Andrassy Gyula élete és kora.* I. Bp. 1910. 13.

neki jó véleménye volt Péchyről. Ezt igazolja néhány naplóbejegyzése, valamint az a tény, hogy 1848-ban Széchenyi kiállt Péchy főispáni kinevezése mellett.

Egy angol utazó a következőképpen próbálta meg az 1843–44-i diéta „pártbeosztását” felvázolni: – az ún. konzervatívok vagy osztrák párt (mintegy 65 taggal – ide tartoztak a püspökök, zászlósurak, egyes főispánok, mint Andrássy György, Károlyi Lajos stb.); a haladó konzervatívok vagy centrális párt (mintegy 17-en – a kormányhivatalban levő emberek közül Péchy Manó, Vay Miklós, a függetlenek közül Dessewffy Emil) és az ellenzék vagy liberálisok vagy nemzeti párt (42-en – köztük Batthyány Lajos, Eötvös József, Széchenyi, Wenckheim Béla és mások).²⁷

Bár Péchy nem adminisztrátori minőségében volt hivatalosan jelen az országgyűlésen, de kétségkívül ez is hozzájárult a részvételéhez, hiszen a kormányzat minden lehetséges támogatóját igyekezett mozgósítani. Péchy barátja, Splényi Béla, aki maga is némileg hasonló helyzetben volt, a következőképpen írt erről: „A kormány most már félt, hogy ha a követek tábláján többséget is kap, választások folytán, mit még akkor remélt, kisebbségben maradhatna a mágnások tábláján. Korteskedtek hát a mágnások közt, és a hivatalnok mágnások elnökeik által figyelmeztettek, hogy a kormány szívesen látná, ha jogaikkal élnének.”²⁸ Ami a diétán való magaviseletüket illeti: „A felszólításban ugyan semmi nyílt felhívás nem volt, hogy mily tevékenységet várnak, és a bécsi udvari kamara személyemhez intézett elnöki válaszában, melyben a kért szabadság az országgyűlésre megadatott, más nem állott, mint hogy az elnök meg van győződve, hogy a kormánynak az ország javára célzó törekvéseit támogatni fogom. De azért világos volt előttem, hogy egyszer ott lévén, pártfegyelemből sem válogathatok sokat, hogy mit pártoljak és mit nem.”²⁹ A megjelenés még így sem volt magától értetődő: a mintegy 750–800 főrendi meghívott közül személyesen csak 151 fő jelent meg, 275-en pedig követet küldtek maguk helyett. A hivatali rangjuknál fogva meghívottak közül (94) is csak kétharmad jelent meg.³⁰ Amúgy közhelyszerű megállapítás, hogy aki valamilyen hivatali pályán mozgott, az aulikus volt és konzervatív.

Az 1843–44. évi országgyűlést nagy várakozás előzte meg: „Az agitatio nagy volt az egész országban a közelgő országgyűlés folytán. Ezen országgyűléstől minden hazafias érzelmű pártkülönbség nélkül sokat és az eddigi országgyűlésekhez képest rendkívülit várt, nagy reformokat minden irányban. A nemzet felvilágosodott része Széchenyi István, Deák, Eötvös, Szalay által évek óta politikailag neveltetve és különösen az ellenzék Kossuth által még ugyan nem vezetve, de serkentve a modern eszméket a politikai és polgári szabadság és egyenlőség lehető kiterjesztésével valósítani törekedett. Ehhez mint egyik főkövetelés tartozott az egyenlő teherviselés és következőleg a nemeseknek a nem nemesekkel egyenlő megadóztatása.”³¹ A konzervatívok a „bocskoros nemesekkel” szövetkeztek, ezeket hangolták a nemesi adózás és általában a reformok ellen. De a helyzet bonyolultabb volt, sokan támogatták azt a nézetet, hogy a házi- és hadiadót továbbra is a nem nemesek viseljék. „Sok, különben szabadelvű, úgy Széchenyi is, gyakorlatilag e véleményhez csatlakozott, mert a domesticára nézve attól féltek, hogy a megyebeli kisebb, de fő befolyású birtokosok túl fogják terhelni a nagybirtokosokat. A

²⁷ Joseph Andrew Blackwell *magyarországi küldetesei 1843–1851*. Sajtó alá rendezte és az utószót írta Haraszi-Taylor Éva. Bp. 1989. 50–53.

²⁸ Splényi: i. m. 560.

²⁹ Uo. 561.

³⁰ Váci Ilona: *A magyar arisztokrácia politikai aktivitása és pártállása az 1843–44. évi országgyűlésen*. = Nagy Miklós (szerk.): *Tanulmányok a bölcsészettudományok köréből (A XV. Országos Tudományos Diákköri Konferencián díjat nyert dolgozatok)*. Bp. 1982. (Tudományos Diákköri Füzetek 11.) 289–291.

³¹ Splényi: i. m. 565–566.

bellicára nézve pedig nem alap nélkül attól tartottak, hogy vég nélküli megterhelésüket a bécsi kormány kezébe adják.³²

Természetesen Péchy Manó is hozzászólt ehhez az országgyűlésen tárgyalt egyik legfontosabb kérdéshez, és az ókonzervatívokkal szemben egy haladóbb álláspontot képviselt. A konzervatív arisztokrácia jobbjai is felismerték ugyanis, hogy a meglevő állapotok nem tarthatók fenn hosszú ideig. Péchy egyik beszédében hangsúlyozta, hogy a kiváltságos osztályok eddigi állásától „a legműveltebb nemzetek is csak gondos óvatossággal és minden érdeket kímélő tekintettel váltak meg; ahol pedig ez nem így történt, csak a forradalom volt képes a statusquót megváltoztatni”. Mint kortársai jelentős része, ő is elsősorban Angliát tekintette követendő példának; épp az angol példa mutatja, hogy az adózás csak szilárdítja az arisztokráciát. „Én az arisztokráciát egy törzskökhöz hasonlítom, mely ha a körülötte sarjadozó ágakba éltető nedveket nem lövellhet, fanyar marad és elszárad” – mondta 1844. október 28-i szónoklatában. Határozottan kiállt a közteherviselés mellett, annyiban módosítva az alsóház javaslatát, hogy szerinte a felállítandó országos pénztárhoz nemcsak a nemeseknek, hanem a nemteleneknek is hozzá kell járulniuk, hogy a teherviselés minden tekintetben közös legyen.³³ Széchenyi, aki egyik fő eszméjének diadalát várta, aznap díszruhában jelent meg az országgyűlésen, ahogy az országgyűlési napló írja: „díszes öltönyben, több rendjelekkel és hazafi örömtől derült arccal annak előtudatában, hogy a közös teherviselés elve elfogadtatik a többség által”.³⁴ A kérdés azonban ezzel még nem jutott diadalra. Az országgyűlés még hosszasan tárgyalta, a következő ülésen például Péchy is megszavazta Széchenyi indítványát az országos pénztár körülményeit illetően. A törvényjavaslat végül is azon bukott el, hogy az alsó- és felsőház nem tudott megegyezni sem az összeget, sem az elvek egy részét illetően. November elején Széchenyi kétségbeesve óvja a főrendeket: annak ellenére, hogy úgy tűnik, az alsóház csak az anyagiakért harcol, a haza nevében kéri, mégis vitassák meg még egyszer a tárgyat, és fogjanak össze. Erre többek között Péchy válaszolt: ha csak a rendek által ajánlott összegről volna szó, elfogadná Széchenyi ajánlatát, de az alsóház a főrendek törvényhozói jogát és állását támadta meg.³⁵ Végül is Széchenyi szerint az alsóház magatartásán bukott el a javaslat.

Egy másik fontos kérdésben is állást foglalt Péchy, amelyik legalább ennyire felizgatta a kedélyeket: a magyar nyelv ügyében. Az ekörül folyó vita egyik legelkeseredettebben vitatott pontja az volt, hogy a magyar hivatalos nyelvhasználat Horvátországra is kiterjedjen-e, és ha igen, milyen mértékben. A túlzóan nacionalista állásponttal szemben Széchenyi tartott szép beszédet a méltányosságról. Ugyanezt az álláspontot képviselte Péchy Manó is: nem lehet figyelmen kívül hagyni, „hogy akkor, midőn a magyar nyelv terjesztéséről tétetik szó, Magyarország állapotját és külföld viszonyait tekintetbe kell venni, nehogy természeti jogától, nemzeti nyelvének terjesztésétől túragadtatva olyat tegyen: mi némileg a kényszerítésnek színét viselné s a méltányossággal ellenkeznék”. A magyarosodást nem mint „mindenáron megvalósítandó célt” kell kitűzni. Ha az anyagi és szellemi jólét terjedését veszik elsősorban figyelembe, akkor azok is kedvezőbben viszonyulnak majd a kérdéshez, akik most nincsenek szimpátiával a magyar nyelv iránt. Nem szabad elfelejteni, hogy a kapcsolt részek is törvényes jogokkal és nem-

³² Uo. 566.

³³ *Felső Felső Ferdinánd osztriai császár, Magyar és Csehországoknak e néven ötödik apost. királya által szabad királyi Pozsony városába 1843-ik évi május 14-kén rendeltetett magyar-országgyűlésen a méltóságos fő-rendeknél tartott országos ülések naplója*. VII. Pozsonyban, Pesten, 1844. CCLV. ülés, 1844. okt. 28. 135.

³⁴ Uo. 119.

³⁵ Uo. CCLXXI. ülés, 1844. nov. 10. 316.

zetiséggel bírnak, akárcsak ők, ezért a méltányossággal és törvényességgel nem fér össze, hogy Horvátország belviszonyaiba beavatkozzanak.³⁶

A legszebb éveiben járó Péchy ezen az országgyűlésen volt a legaktívabb. Amikor Pozsonyban tartózkodott, majdnem napi rendszerességgel felszólalt az üléseken. Néha érdemi kérdésekben, néha csak egy-egy pontosítás vagy álláspontja kifejezésének érdekében.

Péchy általában a kormányzat álláspontját képviselte. Egy-egy kérdésben azonban néha nem volt tanácsos egyenesen elutasítani az alsóház kérését, ezért a kormányzat körmönfontabb módszerekhez folyamodott, mint például az országgyűlési szabad sajtó ügyben. Ezt a taktikát jól érzékelteti Péchy hozzászólása. Miután leszögezte, hogy szerinte is a sajtószabadság a „polgárosodott világnak legfontosabb kérdése”, de szerinte anormális állapot lenne, ha ezt éppen azzal kezdenék, hogy az országgyűlésre nézve sajtószabadságot vezetnének be, ahol a legkényesebb kérdéseket tárgyalják, és különben megmaradna a régi állapot. Szerinte tehát a sajtószabadságot általában kellene szabályozni, erre nyújtsanak be a rendek törvényjavaslatot, és azt hajlandók lennének tárgyalni.³⁷ Péchy és társai a két véglet között lavírozó álláspontja az ókonzervatívoknak sem volt ínyére. A liberális Teleki László viszont éppen azt vetette a felsőház szemére, hogy a legfontosabb tárgyakat csak formai szempontból tárgyalják. Hiszen „ki azt akarja, hogy ne legyen a dologból semmi, igen helyesen cselekszik, ha a hírlapok tárgyát a sajtószabadság általános kérdésével köti össze”, ez „»holnapután, kiskedden, bornyúnyúzó pénteken«-féle halasztás, mi az ő rendszerökbe annyira beillik”.³⁸ A kormány „oszlopai” – Apponyi György, Mailáth János, Cziráky János, Széchen Antal stb. – támogatták Péchy javaslatát, amelyet a többség el is fogadott.

1847-ben Péchy ismét a felsőház tagjaként volt jelen Pozsonyban. Az idők sokat változtak, ezúttal V. Ferdinánd – zajos éljenzés közepette – rövid magyar mondattal nyitotta meg az országgyűlést, de a következő évben bekövetkező hatalmas változásokat még senki nem láthatta előre. Pozsony utoljára adott otthont magyar országgyűlésnek, de még egyszer utoljára néhány hónapig itt összpontosult a magyar politikai elit és az arisztokrácia egy része. A város pezsgett és profitált. A házbérek magasak voltak – az ingyen szállás az 1843–44. évi országgyűlés óta megszűnt –, a bútorok bére, az ellátás szintén. Nyilván ez egy olyan gazdag főúrnak, mint Péchy, nem okozott gondot, de neki rangjához megfelelően kellett reprezentálni. A látogatások és bemutatkozások fontos részét képezték a pozsonyi tartózkodásnak, és heteket vettek igénybe. Az ebédek, estélyek, a színház szintén élénkítették a követek életét. A szemtanú Splényi a következőképpen örökített meg egy István főherceg által adott ebédet: „Fényes világítás mellett, mindenütt a legszebb virágok az asztalokon, a tányérok ezüsből, az evőkészülék aranyozott ezüsből, két-két vendég mögött mindig egy-egy szolga állt, ki rögtön észrevette, ha kenyér, víz vagy más kellett. Ezen máshoz tartozott egy kitűnő punch à la romain is, melyből, amint valaki kiürítette a poharát, a szolga újra öntött.”³⁹

A felsőház padjainál is nagyobb jelentőségű helyszín volt a konzervatív kaszinó. Az ellenzék és kormánypárt ugyanis nem csak az országgyűlésen, hanem a társasági élet terén is elkülönült egymástól. Természetesen a konzervatív kaszinó volt a díszesebb, jobban ellátott: „Casinónk igen díszes volt, volt társalgási terem, játszósobák, étterem, olvasóterem, biliárdterem. Ebben a honi lapok mind, a külföldi nagy lapokból a német, francia és angolt lehetett találni a legnevezetesebbeket, bécsi lapok akkor, ha politicaikat értünk ezalatt, nem existáltak a

³⁶ Uo. I. köt. (1843) XXII. ülés, 1843. júl. 13. 159–160.

³⁷ Uo. CCXLVIII. ülés, 1844. okt. 18. 34.

³⁸ Uo.

³⁹ Uo. 592.

hivatalosokon kívül, mert politikai nyilvános élet Ausztriában nem volt.”⁴⁰ A kaszinó tagjai itt ebédeltek, olvastak, tárgyalták meg a híreket, dolgozták ki a stratégiát. „A párti közszellem fenntartására tudniillik csütörtökön közös ebéd volt határozott áron, szép világítással, virágokkal, champagne-nyal, melyet külön kellett fizetni.” Az ország különböző részeiből érkezett követek, főurak itt ismerkedtek meg egymással: „A Casinóban megismerkedtem minden conservatív, vagyis – mint általánosan a pártbeliek az egész országban négy-öt év olta nevezettek – »pecsovics« notabilitással.” Splényi szerint a konzervatívok „főemberei” Széchenyi Antal, „kit a párt vezérének lehetett nevezni” és apja, Miklós, a budai kamara elnöke, Ürményi József, Somsich és mások voltak; míg Péchy gr. Forgách Antallal, a későbbi kancellárral, gr. Andrássy Györggyel, Zichy Henrikkel és másokkal együtt „kisebb jelentőségű, de buzgó tagjai” voltak a pártnak. A kaszinóban rendszeresen megfordultak a Helytartótanács és a kancellária tanácsosai is, akik a „pártfegyelemről” is gondoskodtak a maguk módján. Így állítólag Szentiványi egy a kormány ellen szavazó konzervatív követet a következőképpen vont kérdőre: „vajon miért jöttél te ide, azért, hogy megtapsoljanak, vagy azért, hogy hivatalt kapjál?” Széchenyi bár ekkor konzervatívnak számított, nem volt a kaszinó tagja, és a két párt között magányos maradt.

A fontosabb kérdéseket a pártok előzetes értekezleteken tárgyalták meg: „A conservatív párt főrendi tagjainak külön pártconferentiája volt egy erre különösen szolgáló, több teremből álló helyiségben. A főrendiek értekezletének fontosságát nem lehet mostani mértékkel mérni, akkor e conferentiákban feküdt az országgyűlés egész működésének súlya.”⁴¹ Azt források híján nem tudjuk, hogy Péchy mennyire volt aktív a konzervatív kaszinóban, az országgyűlésen azonban jóval visszafogottabban szerepelt, mint 1843–44-ben.

A visszavonultság évei

Péchy korán felívelő pályáját azonban 1848 megtörte. A későbbi „megszépítő emlékezet” szerint a forradalom kezdetén feliratkozott a kassai lovas nemzetőrség tagjai közé, de a továbbiakban nem vett részt az eseményekben. A kassai nemzetőrök között azonban Péchy Manó neve nem szerepel. Míg konzervatív pályatársai egy része az ellenforradalmi erők oldalán kötelezte el magát, ő semleges igyekezett maradni. Fivére, Konstantin a honvédseregben harcolt, és a szabadságharc leverése után egy ideig emigrációban élt.

Péchy óvatosságot mutatja, hogy a neoabszolutizmus éveiben sem kompromittálta magát hivatalviseléssel, még a forradalom idején visszavonult családi birtokaira. Nem tudni, hogy ez mennyiben volt egyéni döntés, és mennyiben annak a következménye, hogy a neoabszolutizmus rendszerében jórészt a konzervatívok is háttérbe szorultak.

Visszavonultságában valószínűleg birtokügyeinek intézése jelentette fő foglalatosságát. Az új idők azonban birtokára is betörték: az úrbéri pátens nyomán Boldogkőváralján is zavargások voltak. A hivatalos verzió szerint „a boldogkőváraljai udvartelki zsellérek mindazonáltal ezen legfelsőbb rendeletnek vakmerően ellenszegülve, a törvények szentségét lábaikkal tapodva folyó év április 24-én előre tett összebeszélések után gyűlést tartani és éjjel 11 órakor a bíró házához menvén a jegyzőt arra, hogy nékiek szabadságlevelet írjon, erőltetni, melynek nem sikerültével közelhatározottsággal annak jeléül, hogy inkább meghalnak, mintsem úrra menjenek, neveket leírni s nevek alá keresztet húzni vakmerően bátorkodtak”. A törvényszék elé idézve majdnem mind megjelentek, „a kiküldetésnek okát magyarázó főszolgabíró előtt

⁴⁰ Uo. 579.

⁴¹ Uo. 584.

murmogni, lármát ütni, a csendre intő főszolgabírónak intése ellenére néha-néha ezen szavakkal: »nem megyünk«, felkiáltani, [...] aszerint magokat a felséges császár és király legfelsőbb parancsának, a törvénynek és felsőbb rendeleteknek vakmerően ellenszegülni bátorkodtak”.⁴² „Ezen vakmerő és nagy beszámítást érdemlő merények elkövetésének méltó megfenyítése tekintetéből” roppant súlyos büntetéseket szabtak ki: a három főbűnös másfél évi vasbéklyóban eltöltendő börtönbüntetést és 150 korbácsütést, 19-en egyévi börtönt és 100 botütést, 42 zsellér pedig háromhavi börtönt és 50 botütést kapott.⁴³ Péchy viszonya tehát saját zselléreivel nem lehetett a legjobb. Neveltetéséről semmit nem tudunk, de a parasztságról kialakult képét valószínűleg serdülőkorának egyik nagy eseménye, a koleralázadás is meghatározhatta. És bár a fenti perben Péchy nem szerepel, de a szigorú büntetésekkal alighanem jómaga is teljes mértékben egyetértett. A kiváltságok részleges elvesztését amúgy sem lehetett könnyű elfogadni, ismerve nemcsak társadalmi helyzetét, hanem világnézetét is. 1861-ben felesége nyújtott be többször is panaszt Kassa város tanácsához, mivel sérelmezte, hogy nemesi jogait semmibe véve a hetivásárookra élelmiszert szállító enyickei fuvarosait rendszeresen megvámolják.⁴⁴

A nagypolitikában főhősünk jó ideig nem vett részt. A rendszer a konzervatívokkal szemben is bizalmatlan volt, őket is szemmel tartották. A kassai zsandárparancsnok, Gabler terjedelmes kimutatást készített a kerületében lakó ókonzervatívokról, köztük Péchyről is, akiről meglehetősen lekicsinylő véleménye volt, de valamennyiükről megjegyezte, hogy a polgári elemet csőcseléknek tekintik.⁴⁵

Péchy nevét az 1850-es évek elejének konzervatív memorandumainak aláírói között is csak az első esetben találjuk. 1850-ben a konzervatívok emlékiratot intéztek az uralkodóhoz, amelyet a Pester Morgenblatt mellékleteként tettek közzé április közepén. A Dessewffy Emil kezdeményezte és szerkesztette emlékirat élesen elítélte a forradalmat, éspedig már a kezdetétől fogva, így a márciusi törvények jogosságát sem ismerték el, bár hangsúlyozták a reformok szükségességét. A fennálló helyzettel azonban ők sem voltak elégedettek. A dinasztiaéhoz való hűségük kinyilvánítása mellett elítélték az új, idegen intézményeket. A megoldást az alkotmány, a régi törvények és az ország határainak, azaz az 1847-es állapotok visszaállításában látták. Az emlékiratot a konzervatív tábor vezéregyéniségei írták alá, kezdetben 23-an, majd csatlakozott Széchen Antal és Somsich Pál is. A memorandum azonban sem az uralkodó, sem a magyar közvélemény tetszését nem nyerte el.⁴⁶

A későbbiekben azonban Péchyt – bár a konzervatív táborhoz tartozónak tarották – nem találjuk ott például a császár magyarországi látogatása kapcsán született újabb kérvény aláírói között. Úgy tűnik, más téren sem próbált meg közéleti szerepet vinni, nem volt semmilyen fontosabb gazdasági vagy más jellegű egyesület, szervezkedés irányítói között sem, bár több egyesület is a konzervatívok befolyása alatt állt. Csak az Októberi Diploma nyomán, 1860 decemberétől vállalt ismét hivatali, Abaúj vármegye főispáni tisztségét. Péchy 1848 előtti hivatalnokoskodásának színhelyére Vay Miklós kancellár Andrássy Gyulát, a későbbi miniszterelnököt javasolta. A főispánok többsége a konzervatív táborból került ki, így Péchy Manó kinevezése nem okozhatott meglepetést. Ez azzal is magyarázható, hogy a többiek számára súlyos lelkiismereti kérdést jelentett az Októberi Diplomára való eskü. Bár az 1860. december 17-re összehívott primási értekezleten való részvételt, ahol a 48-as alap volt a vita tárgya, lemondta, Péchy ko-

⁴² Kassai Területi Levéltár (Štátny oblastný archív Košice), a továbbiakban KL, Abaúj-Torna vármegye II. 66. lt. szám, 8. doboz, 1857/2817.

⁴³ Uo.

⁴⁴ Kassa Város Levéltára (Archív mesta Košice). Kassa város közgyűlési jegyzőkönyvei. 1861/1927.

⁴⁵ Berzeviczy Albert: *Az abszolutizmus kora Magyarországon 1849–1865*. II. Bp. 1922. 29.

⁴⁶ Uo. I. 159–160.

molyan vette feladatát. 1861 elején Vay kancellárnak írásban terjesztette elő azt a konzervatív tábor megerősítését szolgáló, bár kompromisszumos javaslatát, hogy az országgyűlés némi elhalasztásával előbb a kormányzatot kellene átalakítani úgy, hogy Vay elnöklete alatt alakítsanak felelős magyar minisztériumot, had- és pénzügyminiszterrel és egy államtitkárral a külügyek számára, majd ez a kormány készítse elő a választásokat, és igyekezék magának többséget teremteni, mivel jelenleg az országgyűlésen az ellenzékkel találják szembe magukat.⁴⁷

Mint tudjuk, a kompromisszum ekkor nem született meg, a kormányzatnak és a magyar politikai elitnek még nagyon is különböző elvárásai voltak. Ez utóbbi jelentős része csalódott reményeiben, és nemcsak a liberálisok, hanem a konzervatív tábor egy része is. Sennyey Pál, a Helytartótanács tanácsosa május 12-én Szögyény-Marich Lászlóhoz írt levelében élesen bírálta a kormányzatot, tarthatatlannak látta a politikai rendszert, és levonta a következtetést, hogy tévedtek, amikor azt gondolták, az alkotmányos formákat bizonyos kereteken belül helyreállíthatják. Egyúttal közölte lemondási szándékát, maga helyett többeket is javasolva: „Én nagyon ajánlom Zsedényit: Bécsben nálatok, meggyőződés szerint, sokat árt, itt a legjobb szolgálatokat teendi. Utána: Szentiványi Vincét, kit címmel és jómóddal talán meg lehetne nyerni; végre Péchy Manót, ki sok tekintetben talán ajánlhatóbb a két elsőnél; de nem tudom, elfogadná-e. És ha igen, bír-e elég routinnal. Az alaki kérdés (felirat vagy határozat) nagyon döntő.”⁴⁸ A kinevezésből nem lett semmi, de Péchy Manó úgy látszik, derekasan védte megyéje érdekeit. Mailáth György tárnokmester ugyancsak májusban kritizálta Plener pénzügyminiszter utasításait, „mert az adót erőszakkal behajtani és a megyei közigazgatás költségeire teendő utalványozást attól feltételezni, hogy az adó idejekorán és pontosan befizettség: ez kiáltó ellentmondás. Helyesen mondja Péchy Manó hozzászólásában, hogy miután az adó Magyarországon egy megyéjében sem fizetett be idejekorán és pontosan és a jelen körülmények közt az ez iránti biztosítékot senki magára nem vállalhatja, azon megyék jönnek jelenleg legrosszabb helyzetbe, melyek a háziadó kivetését eddig hátráltatni elég mérsékeltek voltak.”⁴⁹ Péchy különben többször is sürgetett segílyt a megyéje számára, és ennek érdekében igénybe vette a konzervatív tábor fő méltóságviselőinek segítségét is.⁵⁰

A helyzet azonban egyre jobban elmérgesedett. 1861 őszén a katonai adóvégrehajtás nem szünetelt, sőt az adó behajtására újabb szigorú rendeletet hoztak, a kancellária október 18-án elrendelte a főispánoknak, hogy kötelesek közreműködni az újoncozásban, és segítséget kért az adóbehajtásban is. Ez még a leglojálisabb főispánoknak is sok volt. Scitovszky hercegprímás jelezte, semmi kilátás, hogy az elkeseredett vármegyék közreműködjenek az újoncozásban, és tanácsolta az adó és újoncozás elhalasztását. Az uralkodó nemtetszése ellenére a főispánok

⁴⁷ Uo. II. 190.

⁴⁸ Id. Szögyény-Marich László országbíró: *Emlékiratai*. III. 1860–1861. Bp. 1918. Függelék. 316–317. Sennyey Pál levele Szögyény-Marich Lászlóhoz. Pest, 1861. május 12.

⁴⁹ Uo. 321–322. Mailáth György tárnokmester levele Szögyényhez. Buda, 1861. május 21.

⁵⁰ „Péchy Manó nagyon sürgeti megyéje számára a kért segílyt, kérek, nyerd ki – hacsak lehet – felséges urunktól erre az engedélyt, s ha sikerül, telegraphirozd meg Péchynek.” Vay Miklós levele Szögyényhez. Golop, 1861. május 31. Szögyény-Marich László: *i. m.* 344–345. De korábban is voltak próbálkozásai: „Ugyanily érdekes volt a reá következőt miniszteri Conferencia, melyben a megyéknek, nevezetesen Abaújnak adandó előlegezés iránti vitánk jött szónyegre. Én – persze – sürgettem, s Tóni is pártolt, de a többiek mind ellene voltak. El akarták határozni, hogy magyar költségekre a központi kincstárból már mi se adassék, miután az ország már 18 millióval tartozik, semmi sem jó be, s újabban is 40 000 frt küldetett le országgyűlési s más szükségletekre. Kemény kijelentések történtek. Schm. illúsióknak mondá Deák és Eötvös beszédeit s a naponta történő nyilatkozatok után hinni, hogy kiegyenlítésről és békés megoldásról szó lehessen. Magyarország szerintük már most is insurrectióban van, s ellenségnek tekintendő, melyet még segíteni akarni – képtelenség. Elhatározatott, hogy csak azon megyéknek adatik előleg, melyek maguk kivetést nem tettek, s melyekben az adószedés kielégítő folyamatban van. Mily értelemben aztán Péchynek telegraphíroztam.” Szögyény László levele Vay Miklóshoz. Bécs, 1861. január 28. *Emléklapok vajai báró Vay Miklós életéből*. Lévy József bevezetésével. Bp. 1899. 380.

nagy része a hercegprímáshoz hasonlóan válaszolt, „még az erősen konzervatív érületű gr. Péchy Manó is”.⁵¹ A többi magyar főtiszttel együtt hamarosan ő is lemondott hivataláról, ezt majd 1865-ben foglalta el ismét. Azonban amikor a főtisztek 1861-ben lemondtak, az uralkodó az örökös főispánok mellett egyedül neki hagyta meg a cím viselésének jogát, egyben legmagasabb elismerését is kifejezve.⁵²

Lemondása után közéleti szerepe nagyrészt a kassai magyar színjátszás támogatására korlátozódott. Az időközben megözvegyült⁵³ Péchy szívügyének tekintette a színházat, egy ideig a színpártoló egyesület elnöke is volt. Kolozsvári éveiben is különös gonddal fordult a színház ügyei felé; kapcsolatait megmozgatva az uralkodónál is közbenjárt az államsegély rendszeresítése érdekében a kolozsvári magyar színház részére.

Péchynek a provizórium idején is jó kapcsolatai voltak. Zichy Herman kancellár Péchy sógorának, Zichy Henriknek az öccse volt; 1864-ben pedig a kancellár egy másik öccse, Rudolf vette el Péchy egyetlen lányát, Jacqueline-t feleségül. Ennek ellenére hősiünk nem vállalt hivatal, birtokára visszavonulva várta a jobb idöket.

A kiegyezés körüli évek

1865-ben aztán egyre-másra mutatkoztak a változás jelei. Amit a kortársak még nem tudhattak, már január elején tárgyalt a minisztertanács a magyar országgyűlés összehívásáról, és ezt a monarchia érdekében állónak tekintették. Az országgyűlés összehívásának és a katonai bíraskodás felfüggesztésének előkészítésével Zichy Herman kancellárt bízta meg az uralkodó. Zichy javasolta a Helytartótanács jogkörének helyreállítását is. Áprilisban Augusz Antal tárgyalt Deák Ferencsel az uralkodó megbízásából, és megjelent Deák híres húsvéti cikke. A konzervatív Apponyi György köreiből szintén kidolgoztak egy kiegyezési tervet. 1865 nyarán újabb jelentős lépések történtek a kiegyezés irányában. A Schmerling-rendszer bukásának Magyarország számára is fontos következményei voltak. Júniusban az uralkodó felmentette Zichy magyarországi és Nádasdy Ferenc erdélyi kancellárt, helyettük Mailáth Györgyöt, illetve Haller Ferencet nevezte ki. A Helytartótanács hagyományos hatáskörét visszaállították, élére Sennyey Pált állították. A megyék élére új főispánokat neveztek ki, köztük Péchy Manót Abaúj vármegyébe. A mérsékelt konzervatívok szintén Deákban látták a kiegyezés biztosítékát, így jelentős részük a Deák-párt sorait növelte. Ezt tükrözte az országgyűlés összetétele is.⁵⁴ A kiegyezés előszeként az uralkodó 1865 decemberére ismét összehívta az országgyűlést. Péchy Manó mint gróf és mint főispán ismét a felsőház tagja volt.

1865 decemberében Kolozsvárra az erdélyi országgyűlést is összehívták, azonban rövidesen az uralkodó el is napolta, miután ez ismét megerősítette az uniót, és megválasztották a magyar országgyűlésbe az erdélyi képviselőket.

A magyar országgyűlés többsége Deák álláspontját tette magáévá. Deák 1866. február 22-i beszédében a kiegyezés feltételeként a 48-as törvények elismerését, felelős kormány kinevezését és a törvényhatóságok helyreállítását nevezte meg. Az uralkodó március 5-i leiratában viszont azt kívánta, hogy előbb revideálják a 48-as törvényeket. A képviselőház március 19-én közfelkiáltással elfogadta az újabb feliratot, amelyben ragaszkodtak a felelős minisztériumhoz

⁵¹ Szögyény-Marich László: *i. m.* 344–345.

⁵² KL. Abaúj vármegyei tiszti széke, 44. doboz (lt. szám 77.), 2. sz. Abaúj vármegyei tisztkarának levele Péchyhez.

⁵³ Felesége 1861-ben halt meg.

⁵⁴ A becslések alapján a képviselők a következőképpen oszlottak meg: Deák-párt 180 képviselő, balközép 94, konzervatív 21, szélsőbal 20.

és a megyei autonómia helyreállításához. Ilyen körülmények között próbált meg Péchy Manó közvetíteni az alsóházi többség és az uralkodó nézetét képviselő, a felsőházi többséget kitevő konzervatívok álláspontja között.⁵⁵ Azt Péchy és a mérsékelt konzervatívok is elismerték, hogy a 17 éve felfüggesztett alkotmány tűrhetetlen helyzetet teremtett, és égetően szükséges a rendkívüli állapot megszüntetése. Abban viszont, hogy hogyan képzelik a kibontakozást és hová kell visszatérni, eltértek az álláspontok, bár Péchy Manó és a konzervatívok jelentős részének véleménye is sokat változott 1849–50 óta. 1866 tavaszán azonban teljesen más helyzet volt. A kiegyezés ekkor már reális alternatíva, ennek gyors előmozdítása volt Péchy beszédének is a célja.

Az „olvadás” idején, 1865 augusztusában nevezték ki ismét Péchy Abaúj megye élére, a sikkasztással megvádolt Lány József helyére, aki ellen leváltása után hamarosan csödeljárás indult. Kinevezése után körlevélben vázolta programját: „...a rendet, a személy- és vagyónbiztonságot minden törvényes eszközökkel fenntartani és fenntartatni, a törvényes igazságot minden rang, vallás, osztálykülönbség és kedvezés nélkül, gyorsan és részrehajlatlanul kiszolgálni és kiszolgáltatni, végre a közigazgatásnak szeplőtlen kezelését főispáni törvényes hatalmamnak minden kivethető erejével eszközölni és eszközöltetni hazafiúi és főispáni legszentebb kötelességemnek tartandom.”⁵⁶

Péchy, bár betegeskedésére hivatkozva nem utazott Bécsbe az esküt letenni, nagy lendülettel fogott neki a rendcsinálásnak: megvizsgálta a pénztárakat, kimutatást kért egyenként a törvényszéki bírák tevékenységéről, az alispán útján megróttá a tisztviselőket a hátrálékos ügyek miatt.⁵⁷ Megütközéssel látta ugyanis, hogy „a közigazgatási ügykezelés nem a lehető legjobb beosztással vezetettik”, a pénztárat szabálytalanul kezelik, az árvaszéki ügykezelést „menthetetlen hanyagság” jellemzi, az árvák vagyona a „legnagyobb botrányra” nincs összeírva és lajstromozva, a törvényszéknél szintén hiányosságok vannak. „Az ilyen szabályellenes, hanyag, rendetlen és mulasztásteljes eljárást továbbá nem tűrni fő kötelességemnek elismervén” – írta Péchy –, és a hiányosságok megszüntetésére két héttel a hivatali beiktatása után már szabályrendeletet állított össze.⁵⁸ Ugyanakkor a megye érdekében Sennyey Pál főtárnokmesternél kieszközölte, hogy Abaúj megye számára havonta nagyobb összeget utaljanak ki.⁵⁹ Sennyey október elején köszönetet mondott azért, amit „a kormány iránti figyelemből tett, és eléggé nem méltányolható azon áldozatát, mely szerint Abaúj vármegye kormányzatának élére állott, a legfelsőbb szolgálat és a haza közügye iránti sikerdús eredmény jutalmazza”.⁶⁰

Ugyanilyen hévvel látott hozzá Kassa város ügyeinek rendbetételéhez is, ugyanis abaúji főispánként Kassa város főispánja és egyben királyi biztos is volt. Október végére zárt körű értekezletet hívott össze a város tekintélyesebb személyiségeiből, ahol vázolta feladatát: „Kassa városa közigazgatási és törvénykezési zilált ügyeinek részint a közszolgálat s a város anyagi érdekében olyannyira kívánatos célszerű szervezése, részint a kor igényeinek kellőleg megfelelő [...] intézkedéseknek megállapítása”.⁶¹ Az állapotokat vizsgálva úgy látta, „törvénykezési és közigazgatási zilált állapota leginkább onnét ered, hogy mind a két szakmába olyannyira elagott, tétlen és alkalmatlan hivatalnokok léteznek”, ezért szükség van „erélyes, új, becsületes és

⁵⁵ Gróf Péchy Manó. Felvidék 1866. ápr. 22. (4. évf. 31. sz.).

⁵⁶ KL Abaúj vármegye (Abovská župa). Tiszti szék. 124. doboz, lt. szám 239, 1865/5907.

⁵⁷ KL Abaúj vármegye (Abovská župa). Főispáni helytartó (Hlavnožupansky miestodržiteľ). Csak példaképpen néhány irat: 1865/108, 109, 158.

⁵⁸ Uo. 1865/78.

⁵⁹ Uo. 1865/21, 101, 217.

⁶⁰ Uo. 1865/253.

⁶¹ KL Kassa város főispánja (Hlavný župan mesta Košice). Királyi biztos. Iratok. 1865/33.

tiszta lelkű tisztviselőkre”.⁶² Úgy tűnik, ezt a célkitűzését komolyan is vette, mert a főbíró és egyben az úrbéri törvényszék elnökét, illetve a főügyészt hamarosan felmentették, és más hivatalnokokat is nyugdíjaztak.⁶³ Érthető hát, hogy a tisztviselők egy része körében Péchy nem örvendett osztatlan népszerűségnek. Hivatalnoki buzgalmát jelzi az is, hogy személyesen ellenőrizte a törvényszéki ügyeket, a rabok helyzetét, de foglalkozott különböző segélyezési és egyéb ügyekkel is.⁶⁴

Ennél jóval fontosabb volt a kormányzat számára az országgyűlési követválasztás ügyében működő központi választmány megválasztása. Konzervatív álláspontjához híven javasolta a főtárnokmesternek, hogy hagyják ki az 1861. évi választmány azon tagjait, akik lemondtak, illetve „kik túlzó gondolkodások módjáról esmeretesekek lévén, attól lehetne tartani, hogy alkalmat szolgáltatnának oly túlterjeszkedésekre, melyeket a mostani viszonyok között kerülni az óvatosság szempontjából tanácsos”. Végül is a gyűlés „higgadt légkörben” folyt le, és csak egyetlen óvás hangzott el „igen szelíd modorban” a provizórium rendszere ellen.⁶⁵ Péchy nemcsak szigorát érezte a várossal, hanem igyekezett hatáskörét kihasználva segítségére is lenni. 1866 novemberében Kassa polgármestere köszönetet mondott, hogy „a városi törvényszék költségeinek megtérítését vagy annak fejében nyerendő előleget szorgalmazó törekvésünkben önszántából kegyteljes támogatásban részesített bennünket”.⁶⁶

Péchy Manó mint erdélyi királyi biztos

A kiegyezés előtti pályafutása tehát egy tipikus „főispáni” karrier; semmi sem mutatott arra, hogy valaha is ennél jelentősebb állást fog elfoglalni. A kiegyezés kapcsán ismét napirendre került Erdély uniója. Erdély kormányzása ezentúl a felelős magyar minisztérium feladatává vált, de a tényleges kormányzás mechanizmusait még ki kellett építeni.⁶⁷ A magyar mellett ugyanis az erdélyi Udvari Kancelláriát is feloszlatták 1867 februárjában, és felmerült a Kolozsvárt székelő Főkormányzók felszámolása is. Erdély helyzetét az is bonyolította, hogy az 1865. évi kolozsvári országgyűlést az uralkodó csak elnapolta, de végleg még nem oszlatta fel, táptalajt nyújtva ezzel a szászok és románok reményeinek. A kényes helyzet áthidalása gyors beavatkozást igényelt a magyar kormány részéről. Erdély integrálásának átmeneti időszakára egy kormánybiztost neveztek ki gróf Péchy Manó személyében.⁶⁸

Hogyan került Péchy Manó Erdély élére?⁶⁹ A kérdésre a pontos feleletet nem ismerjük, a források erre nem adnak választ. Sajnálatos módon Péchy Manónak személyi jellegű iratanyaga nem maradt fenn,⁷⁰ így csak a sejtéseinket fogalmazhatjuk meg. Valószínűleg erdélyi politi-

⁶² Uo. 1865/1.

⁶³ Uo. 1865/30.

⁶⁴ Uo. 1865/21.

⁶⁵ Uo. 9, 14.

⁶⁶ Uo. 1866/179.

⁶⁷ A korszakra nézve lásd Szász Zoltán: *Politikai élet és nemzetiségi kérdés a dualizmus korában (1867–1918)*. = Kőpeczi Béla (főszerk.): *Erdély története*. III. köt. Bp. 1987. 1624.

⁶⁸ A korai minisztertanácsi jegyzőkönyvek vázlatossága és hiányossága miatt Péchy Manó kinevezésének előterjesztése és jóváhagyása hiányzik.

⁶⁹ Lásd erre Pál Judit: *Az erdélyi kormánybiztos kinevezése 1867-ben*. = *Emlékkönyv Kiss András születésének nyolcvanadik évfordulójára*. Kvár 2003. 417–432; Uő: *Kiegyezés és unió*. = Pál Judit–Sipos Gábor (szerk.): *Emlékkönyv Csetri Elek születésének nyolcvanadik évfordulójára*. Kvár 2004. 344–355.

⁷⁰ Eddigi kutatásom nyomán egyik számba jöhető levéltárból sem került elő ilyen jellegű iratanyag. A boldogkőváraljai családi kastély a második világháború után a szokásos sorsra jutott. A Péchy-levéltár megmaradt iratai a Magyar Országos Levéltárba kerültek, ahol 1956-ban elpusztultak.

kust erre a nagyon kényes állásra eleve nem akartak kinevezni. Alkalmasabbnak látszott a feladat elvégzésére egy kívülálló, akit személyes kötődései, rokoni-baráti kapcsolatai nem befolyásoltak. Ezzel remény szerint a sértődéseket, a különböző erdélyi érdekcsoportosulások intrikáit is mérsékelni lehetett. Péchy Manó már többször bizonyította az uralkodóház iránti lojalitását, de a Deák-pártnak is hűséges, megbízható embereként is ismerték. Politikai pályafutása mutatja óvatosságát, tapintatát, amelyre nagy szükség volt. Egyénisége korántsem csillogott, de szürkeségét kárpótolta, hogy mintaszerű hivatalnok volt. Ahogy halálakor az Abaúj vármegye közgyűlésén tartott megemlékezésen a megyei főjegyző írta: „Erdélynek az anyaországgal való uniója még csak a törvényben volt meg, de tényleg nem. A haza politikai integritásának helyreállítása sürgős, fontos és a sok széthúzó, ellenséges elem között kifogástalan hazafiságot, gondos körültekintést, finom tapintatot, kitűnő kormányzati gyakorlatot, de emellett vas erélyt is igénylő feladat volt. S mindezen tulajdonságokat gróf Péchy Manóban találta meg a kormány.”⁷¹ Feltehetőleg az Andrássy családdal való kapcsolatai is hozzájárultak ahhoz, hogy a kormány figyelme éppen őrá irányult, amikor a királyi biztosi kinevezés szóba került. És talán azt is figyelembe vették, hogy ekkor már egyedül álló özvegyként (egyetlen leánya férjnél volt) családi kötődések sem akadályozták a kiküldetés elvállalásában.

Bár kezdetben maga Andrássy is – valószínűleg, hogy ne rémítse el – mindössze egy évet jelölt meg kiküldetése várható időtartamául, Péchy Manó öt évig állt Erdély élén. Kezdetben királyi biztosként a Főkormányzók elnöki teendőit is ellátta, 1869-től pedig, a Főkormányzók feloszlatása után, az ennek helyébe lépő „Királyi Biztosságot”⁷² vezette. Péchy számára kezdetben – úgy tűnik – a legfájdalmasabb Abaúj megye kormányzásának átengedése volt. Bár a főispáni cím használatát meghagyták neki, megyéjét minden igyekezete ellenére sem sikerült megtartania.

A királyi biztos elsőrendű feladata volt Magyarország és Erdély egyesülését a gyakorlatba ültetni, valamint lehetőleg megnyugtatni a kedélyeket, csillapítani a nemzetiségi és vallási sürölődásokat. Úgyszintén feladatai közé tartozott, hogy az erdélyi állapotok részletes tanulmányozása nyomán javaslatot terjesszen a kormányhoz a szükséges intézkedések iránt, főképp ami a hivatali személyzetben szükséges változtatásokat illeti, és lépéseket tegyen, hogy Erdélyben is minél előbb sor kerüljön a törvényhatóságok alkotmányos szervezésére.⁷³

Erdélybe számára teljesen ismeretlen terepre érkezett. Főispáni titkárát, Harsányi Józsefet vitte magával az erdélyi királyi biztos személyi titkárának,⁷⁴ mint ahogy indokolta: Erdélyben nem ismer senkit, viszont szüksége van egy föltétlenül megbízható emberre. Úgy tűnik, kezdetben nagyban támaszkodott Groisz Gusztáv helyismeretére és tapasztalatára, aki a Főkormányzók alelnökeként Péchy Kolozsvárra érkezéséig ideiglenesen a kormányzói teendőket is ellátta.⁷⁵ Groisz azonban hamarosan Budapestre került a belügyminisztériumba, Péchy Manó pedig lelkiismeretesen hozzáfogott az erdélyi viszonyok tanulmányozásához.

Az első benyomás – úgy tűnik – kölcsönösen jó volt. Zeyk Károly, az erdélyi magyar politikai elit egyik jeles tagja, a kiegyezés után belügyminisztériumi államtitkár így jellemezte Péchy egy magánlevelében: „Gr. Péchy, gondolom, meg fog tökéletesen felelni hivatásának, igen eszes, ügyes és okos ember, aki máris sok ösmereteket szerzett magának, úgyhogy én mi-

⁷¹ *Abaúj-Torna vármegye törvényhatósági bizottsága 1890. évi október hó 13-ik napján tartott rendes közgyűlésének jegyzőkönyve*. KL Abaúj-Torna vármegye. III. 103. doboz, 637. sz.

⁷² Hivatalosan ugyan ilyen intézmény soha nem létezett, de a Főkormányzók „csökevénye” még 1872-ig fennmaradt, és a korszakban is gyakran így nevezték.

⁷³ Lásd a királyi biztos hatáskörének leírását: MOL K 26. Miniszterelnökségi iratok, 1867/36.

⁷⁴ MOL F 271. Erdélyi királyi biztos. Titkos elnöki iratok. 1867/2.

⁷⁵ MOL K 26, 1867/36.

dőn legelőbb beszéltem vele, csak bámultam, mennyire ösmeretes viszonyainkkal máris, s hogy kérdéseit úgy teszi fel, mint teheti csak az, ki tudja, hol fekszik a baj.”⁷⁶

Jelen írásnak nem célja a Főkormányzók és a Királyi Biztosság tevékenységének bemutatása, így Péchy Manó hivatalviselésre csak nagyon vázlatosan fogok kitérni.⁷⁷ Mint láttuk, fiatal kora óta a vármegye levegőjét szívta, és kiterjedt közigazgatási tapasztalattal rendelkezett. Erdély sajátos viszonyai azonban idegenek voltak számára, és az embereket sem ismerte. A tájékozódás mellett hamarosan hozzáfogott a tényleges munkához, hiszen a Főkormányzók elnöki teendőit is el kellett látnia. Az Októberi Diploma kiadása után először az Erdélyi Udvari Kancelláriát, majd 1861 áprilisától a Főkormányzókot is visszaállították. A növekvő bürokráciát jelzi, hogy az ügyforgalom ekkor már duplája volt az 1840-es évekének.⁷⁸

A lavírozás a különböző érdekek között nehéz feladatnak bizonyult. A hatalomra került magyar liberálisok többsége előtt egy központosított nemzetállam ideálja lebegett, ezt azonban nem igazán lehetett összeegyeztetni az erdélyi autonómiák rendszerével. A rendszer mindenképpen elavult volt, a rendi társadalom felszámolásával együtt anakronisztikussá vált, és a gyakorlati közigazgatást is igen megnehezítette. Volt olyan vármegyéje Erdélynek, amely több mint egy tucat darabra tagolódva volt szétszórva és beékelődve más törvényhatóságok közé. A szászok is rendi kiváltságaik bátyja mögé vonultak vissza, körömszakadtáig ragaszkodva a szász egyetem autonómiájához. A kormány és a magyar politikai elit úgy érezhette, hogy a modernizációt képviseli, amikor a középkori eredetű autonómiák tarka szövevénye helyett egységes közigazgatás mellett kardoskodik. Egyelőre azonban a közigazgatás átszervezését elnapolták, a kormány a királyi biztoson és a megyék élére állított új főispánokon keresztül próbálta meg a törvényhatóságokat kézben tartani. Az unióval szemben ellenséges magatartást tanúsító szász ispánt 1868 februárjában leváltották, helyére a lojális Moritz Conrad lépett. Ez azonban nem oldotta meg a problémákat. Másfél év múlva maga Péchy javasolta Conrad leváltását, mivel „a törvény által adott hatalom a már alakult viszonyokon nem volt képes változtatni, s őszintén be kell vallani, hogy a Conrad Mór személyisége nemcsak nem kedvelt, hanem gyűlöltté vált” a szászok előtt.⁷⁹ Péchy és tanácsadói a kialakult viszonyokért elsősorban Teutsch püspököt és az ő szellemi irányítása alatt álló ószász pártot tették felelőssé, és úgy vélték, hogy megfelelő személy kinevezésével megoldhatók a problémák.

A szász elit nagyobbik része a legális eszközöket felhasználva tiltakozott, és igyekezett a szász önkormányzatot átmenteni, a csalódott románok viszont 1869 márciusában a politikai passzivizmus mellett döntöttek. Úgy értékelték, hogy a dualizmus átmeneti kísérlet, és a kivárára játszottak. A központosítás és egységesítés nemcsak a szász, hanem a székely autonómiát is érintette. Jellemző a székelyek ambivalens viszonyára Péchy kormánybiztos egyik megjegyzése, miszerint a „székelyek székely jogaikra nézve, ha és amennyiben azokat a magyar kormány az átalakítás pillanatában ez idő szerént tekintetbe nem vehetté, bár érvényben állónak tartják, azokra mindamelllett féltékenyek nem lesznek”.⁸⁰

A magyarok és székelyek lelkesedése mögött is tehát sokféle – sokszor egymással ellentétes – érdek és elvárás húzódott meg. Ezt részben tükrözik az egyes törvényhatóságok felirataiban is, amelyekben a törvényhatóságok újjászervezését sürgették az 1848-as törvények szellemé-

⁷⁶ Zeyk Károly levele Torma Károlyhoz, keltezés nélkül (1867-ből). OSZK Levelestár.

⁷⁷ Erről bővebben lásd Pál Judit: *Az Erdélyi Főkormányzók és a „Királyi Biztosság” működése (1867–1872)*. Levéltári Szemle LVI. évf. (2006) 4. sz. 23–34.

⁷⁸ Trócsányi Zsolt: *Bevezetés. = Erdélyi kormányhatósági levéltárak*. Bp. 1973. 5–28.

⁷⁹ MOL F 270. Erdélyi Királyi Biztosság. Elnöki iratok, 1869/1149.

⁸⁰ Uo. 1867/20.

ben.⁸¹ A másik visszatérő kérés a neoabszolutizmus idején bevezetett törvények hatályon kívül helyezése volt, ezt azonban sem a kormánybiztos, sem az igazságügyminisztérium nem támogatta.

A közigazgatás átszervezése és a központosítás kérdésében megoszlottak a vélemények. Nemcsak a szászok ragaszkodtak a régi állapotokhoz, hanem az erdélyi magyar elit egy része is. Megmutatkozott ez például az új törvényszékek felállításakor. A körzeteket sokszor a célszerűség figyelmen kívül hagyásával, a régi közigazgatási beosztásra való tekintettel alakították ki. Magának Péchynek a véleménye szerint „Erdély jól felfogott érdekében az unio fenntartása és állandósítása életkérdéssé vált, elkerülhetetlen szükségesnek tartom, éspedig magának az unio consolidatiójának érdekében, hogy a centralisatio és a közigazgatási unificatio csak annyiban terjesztessék ki Erdélyre, amennyiben azt a törvényhozás és kormányzás egységének, szóval az unio consolidatiójának biztosítása szükségessé és kívánatossá teszi”.⁸² Péchy álláspontját azonban végül is nem fogadta el a kormány.

A választójog kérdése a korszak végéig megoldatlan maradt. Andrássy szívesen látott volna több román képviselőt a parlamentben, de a választójog kiszélesítése több akadályba is ütközött. Jellemző maga a kérdésfeltevés is. Erre csak egy példa: az 1871. szeptember 20-i minisztertanácson arra keresték a választ, hogy „minő változtatást lehetne az országgyűlési képviselőválasztásra nézve Erdélyben fennálló 1848-ik évi II-ik törvénycikkely határozványain oly irányban tenni, hogy Erdély román ajkú lakói, kik az említett törvény által a választói jog gyakorlásában a többi nemzetiségekhez képest háttérbe szorítvák, megnyugtattatnának, anélkül azonban, hogy a választói jog gyakorlatának terjedtebb alapra fektetésével részükre nyújtandó kedvezmény által a kormány s Deák-párt érdekei veszélyeztetnének”.⁸³ Nem csoda, hogy a válasz negatív volt. Szlávay, a belügyminiszter álláspontja diadalmaskodott, aki nem akarta át-dolgozni a kész törvénytervezetet. Egyetlen ponton jött szóba a választójog kiterjesztése, az 1848 előtt honoratorként számon tartott kategória esetében.

A kormánybiztos állás feltételezte ugyanakkor – ha nem is nyíltan – a kormány érdekeinek előmozdítását a választások alkalmával. Ez különösen az 1869. évi választások alkalmával érhető tetten. A miniszterelnök pénz is küldött a választások előkészítésére, ezt – mivel „az ily kiadások azonban közvetlen a kormány s közegei útján nem levén eszközölhetők” – Péchy átadta helyettesének, Nagy Eleknek, aki egyben a Deák-párt pénztárnoka is volt.⁸⁴ A választást azonban nem is annyira pénzzel, mint inkább nyomásgyakorlással és különféle kombinációkkal nyerték meg. A főispánokon keresztül a kampányt Péchy és a királyi biztosi hivatal fogta össze.

A Főkormányzék fenntartásának kérdésében (is) megoszlott a magyar politikai elit véleménye. A radikálisabbak a Főkormányzék azonnali felszámolását szerették volna, hogy az unió visszafordíthatatlan legyen. A többség azonban úgy vélte, előnyösebb Erdély számára, ha egy központi hatóságon keresztül képviseltetik érdekeiket; ez megkönnyíti a közigazgatás hatékonyabb működését, de ezt igényli a birtokviszonyok rendezetlensége is.⁸⁵ Péchy 1870 végén már javasolta a Királyi Biztosság felszámolását, hivatkozva arra, hogy a kormánypárt tekintélyes része a megszüntetés mellett van, „hogy így Erdélynek is kormányzása minden tekintetben a központból kiinduló egységes, nem pedig kivételes legyen, s a különállás iránt némelyekben még lappangó vágyak és törekvések alapja elvonatván, a lehető politikai válságok az uniót tel-

⁸¹ Lásd például Marosvásárhely szabad királyi város bizalmi feliratát 1867. május 4-ről. MOL F 270, 1867/11.

⁸² MOL K 26. Miniszterelnökség, 1871-IX-1817.

⁸³ MOL K 27. Minisztertanácsi jegyzőkönyvek, 1871. szeptember 20.

⁸⁴ MOL F 271. Erdélyi Királyi Biztosság. Titkos elnöki iratok. 1869/3.

⁸⁵ MOL F 270, 1867/480.

jesen valósultnak találják”.⁸⁶ A felszámolás mellett szóló érvek között felsorolja Péchy, hogy létrejött a közvetlen érintkezés az erdélyi törvényhatóságok és a magyar kormány között (a királyi biztosnak amúgy sem volt közigazgatási hatásköre), a törvényhozást már egységesítették, a bírósági szervezés megvalósult, és a szomszédos országokban sincs olyan állapot, ami indokolná egy királyi biztos fenntartását, amely „rendkívüli állapotot feltételez”. Ami úgyszintén fontos, az összeköttetés is megjavult Erdéllyel: kiépült a vasút Kolozsvárig, és a távirdai állomások is jelentősen megszorodtak, „következésképp most már a magyar királyi kormány abban a helyzetben van, miszerint az erdélyi terület kormányzását is minden királyi biztosi közvetítés mellőzésével hátramaradás vagy akadály nélkül közvetlen maga vezetheti”.⁸⁷ A felszámolásra azonban majd csak másfél év múlva került sor.

1872. július 15-én a miniszterelnök kezdeményezte a királyi biztos felmentését és az intézmény megszüntetését, mivel „a legfontosabb kérdések megoldást nyervén”, az amúgy is ideiglenes hivatal felszámolandó. Tétélesen fel is sorolják ezeket a „legfontosabb kérdéseket”:

„A két ország törvényhatóságilag és kormányzatilag egyesítve van.

Erdélyben a bíróságok és törvényhatóságok szervezése keresztül vitetett, s ez utóbbiak működésüket a budapesti kormánnyal közvetlen érintkezésben teljesítik.

A Királyföldnek még hátralevő szervezése nehézségekre nem fog okot szolgáltatni.

A politikai, vallási és nemzetiségi súrlódások élüket vesztették.

A földtehermentesítési ügy szorgos munkálkodás folytán annyira haladt, hogy a földtehermentesítési igazgatóság még az év folyamán Budapestre felrendelhető.”⁸⁸

Erdély egyesítését tehát a kormányzat befejezettnek tekintette. Péchy szeptember végéig még hivatalban maradt, utána megbízatása megszűnt. Fölösleges is talán hangsúlyozni, hogy a politikai és különösen a nemzetiségi súrlódások korántsem vesztették élüket, és még sok fejtörést okoztak a későbbi kormányoknak is.

Péchy Manó, a képviselő

A királyi biztosi hivatal megszüntetése után Péchy kapcsolatai Erdéllyel meglazultak, ha nem is szűntek meg teljesen. 1872-től ugyanis három cikluson keresztül Kolozsvár országgyűlési képviselője volt. A parlamenti élethez Péchy tehát 1872-ben, erdélyi megbízatása végeztével mint Kolozsvár képviselője tért vissza, hogy ezután élete végéig hű maradjon az országházhoz. Ez azonban egy teljesen más országgyűlés volt, mint amihez ő 1848 előttről szokva volt. Az egyik alapvető különbséget az jelentette, hogy míg 1848 előtt a törvényhatóságok (azaz megyék és szabad királyi városok) küldtek követeket a diétára, és ezeknek tartaniuk kellett magukat a követutasításhoz, addig az 1848. évi törvények nyomán a képviselők a választókerületet, pontosabban a „nemzetet” képviselték, és nem utasítás – az utasítást egyenesen tiltotta a törvény –, hanem saját belátásuk, illetve lelkiismeretük szerint kellett állást foglalniuk egyes kérdésekben. A törvény a korabeli liberális felfogás következtében nem beszélt pártokról sem, eszerint tehát egyének választottak egyéneket.⁸⁹ Ennek ellenére a képviselők pártokba csoportosultak, bár a korszak nagy részében a parlamenti pártok még nem a mai értelemben vett szervezett tömegpártok voltak. Nem volt székház, apparátus, tagnyilvántartás. Működésük jelentős része a választások idejére koncentrált, illetve a képviselők a pártklubban éltek pártéletet.

⁸⁶ MOL F 270, 1870/1815.

⁸⁷ Uo.

⁸⁸ MOL K 150. Belügyminisztérium. Általános iratok. 1872-I-1.

⁸⁹ Boros Zsuzsanna–Szabó Dániel: *Parlamentarizmus Magyarországon (1867–1944)*. Bp. 1999. 87–123.

A Deák-párt a Lloyd-palotában gyűlt össze, a balközép a Nádor utcai Tigris Szállóban (innen nevezték őket „tigrisek”-nek). A pártértekezleteken a klubban megtárgyalták a politikai kérdéseket, és sokszor itt dőltek el a jelentős kérdések.

A felszólalás jogát az országgyűlésen szigorúan korlátozták; egy-egy ügy kapcsán minden képviselő csak egyszer szólalhatott fel, másodszor csak személyes megtámadás okán kérhetett szót.⁹⁰ Nyilván nem hősünk ellen találták ki a hárszabályt, nem ő beszélt agyon az üléseket. Első mandátuma alatt Péchy jóformán ki sem nyitotta a száját a parlamentben. Nem tudni, hogy a Királyi Biztosság fáradalmaiból pihente-e ki, vagy más okra vezethető vissza, hogy csak néhány kérvény benyújtása erejéig szólalt fel. Péchy a látszat ellenére nem volt a szónoklatok nagymestere. Jobban kedvelte a szűkebb körű tanácskozásokat, a hivatali munkát. Nem esoda, ha a korszak egyik vicclapja 1873 decemberében a következőképpen élcelődött Péchyről: „Meg nem szólalásig híven van eltalálva. Gf. Péchy ti. nagy szónok, de senki sem hallott még beszédet tőle, sőt szomszédjai az országházban azt állítják, hogy egy-egy, a nyirkos időjárás által okozott hápogásnál vagy tüsszenésnél egyéb nyilatkozatát sem ismerik, mely nyilatkozat ugyan náthás állapotainkat jól illusztrálja, de nem tartozik a szónoklati remekek sorába.”⁹¹ Mindenképpen érdekes, hogy akkor sem szólalt fel, amikor vitás erdélyi kérdésekről volt szó, tehát ahol eljátszhatta volna a „szakértő” szerepét. Így például egyszer sem kért szót abban a nagy vitában, amely az erdélyi választójog kérdése körül 1874 júliusában zajlott. Ez már a Deák-párt bomlásának időszaka volt, lehet, ez is hozzájárult hallgatagságához, elbizonytalanodásához. Úgy tűnik, pénzügyi szakember hírében állt, hiszen 1873 decemberében – kritikus pénzügyi helyzetben – beválasztották a 21 tagú pénzügyi bizottságba, amelynek feladata volt javaslatokat tenni: milyen gyökeres intézkedések és reformok szükségesek az ország pénzügyeinek rendezésére.⁹² Mellesleg a sajtóban szárnyra kapott hírek szerint később, 1879-ben Péchynek is felajánlották volna a pénzügyminiszteri tárcát. Úgyszintén tagja volt az alapok és alapítványok jogi természetének megvizsgálására kiküldött tizenötös bizottságnak, és ami ennél jóval fontosabb, 1874-re a delegáció tagjává is megválasztották.

Visszatekintve, 1875-ös képviselői beszámolójában politikai nézeteit is összefoglalta.⁹³ Beszéde elején megjegyezte, hogy „én mindig a tettek embere szerettem lenni, soha nem voltam barátja a nagy szavaknak és hangzatos phrasisoknak” – ez részben magyarázza, hogy parlamenti szereplése is különösebb hatás nélkül maradt. A politikai frázisok és hangzatos szónoklatok korában Péchy száraz egyénisége nem vívta ki a népszerűséget. Leszögezi azt is, hogy álláspontja alapkövét a kiegyezési törvény képezte. Képviselőként két fő feladatot tűzött maga elé: az államháztartás egyensúlyának helyreállítását és reformok bevezetését. Az előbbi a korszak égető kérdése volt, hiszen az 1873-as pénzügyi válság Magyarországon is komoly gondokat okozott. Az adó behajtása úgyszintén nehéz feladat elé állította a kiegyezés utáni kormányokat. Az államháztartás egyensúlyba hozatala tehát egy sor népszerűtlen intézkedés elfogadását jelentette, mivel az előző időszakban Péchy értékelése szerint a kormányok túlköltekettek, az ország teherbírását jóval meghaladó beruházásokat végeztek. A túl gyors fejlődés is káros – fejti ki Péchy –, mivel akadályozza a „haladás processusát”.⁹⁴ Anglia példájára hivatkozik, ahol szintén takarékossgal sikerült kilábalni az 1848 utáni pénzügyi krízis-

⁹⁰ Kozári Mónika: *A dualista rendszer (1867–1918)*. Bp. 2005. 95–100.

⁹¹ *Gf. Péchy Manó*. Borsszem Jankó 1873. dec. 28.

⁹² *Az 1872-ik évi szeptember 1-re hirdetett országgyűlés képviselőházának naplója*. Szerk. Nagy Iván. Hiteles kiadás. Budán 1872. VIII. köt. 188. tül. – 1873. dec. 22. 388.

⁹³ *Kolozsvár országgyűlési képviselői, gr. Péchy Manó és Hajós János beszámoló beszédek és Sámi László válasza Kolozsvár polgársága nevében*. Kolozsvárt 1875. A továbbiakban az idézetek ebből a kiadványból származnak.

⁹⁴ Uo. 8.

ből. Anglia mint mintaaország egyaránt divatos volt a liberális és a konzervatív politikusok körében.⁹⁵

Konzervatív nézetei még jobban kidomborodnak a másik kérdés taglalásánál. Szükség van a reformok mielőbbi bevezetésére: „ha államiságunkat mielőbb konszolidálni és biztosítani komolyan akarjuk, a szükséges reformok életbe léptetését többé elodázni nem lehet, nem szabad”, de ezt nagy körültekintéssel kell tenni, mert „oly ábrándos és a mi viszonyainkba bele nem illeszthető reformok, melyek a nemzet geniusával, ősi jellemével és természetével merőben ellenkeznek, meglehet, hogy az experimentatiók meddő számát szaporítani alkalmasak lehetnek, de a népre állandó jótékony hatást gyakorolni sohasem fognak”.⁹⁶

A reformok lényege: „egy szerves közigazgatás és egy jó, olcsó és gyors igazságszolgáltatás”.⁹⁷ Ennek útját Péchy a helyi autonómiák megőrzésében látta, kiküszöbölve a túlzott centralizáció hátrányait: „az outhonomia visszaállítását már csak azon oknál fogva is kívánatosnak tartom, mert a központi kormány a népnek valódi érdekeit és a vidék szükségleteit az autonóm kormányzás útján sokkal alaposabban tanulmányozhatja, azokat ily úton és módon sokkal behatóbban felösmerheti, és azokat a közmegelegedés eszközölhetése tekintetéből sokkal gyorsabban kielégítheti, mert ezt különben a központból tehetné, ahonnt a vidéki helyi viszonyok és érdekek vagy igen későre, vagy sokszor éppen nem észlelhetők, pedig egy helyes kormányzásnak valódi titka, főleg egy ily polyglott országban, mint amilyen a miénk, leginkább abban rejlik, ha a kormány a népnek valódi érdekeit és jogos aspirációit kellőleg tanulmányozhatja, ha azokat behatólag felösmerheti, és ha azokat mindég kellő időben gyorsan kielégíteni tudja és komolyan akarja is.”⁹⁸

Ezt Erdély tekintetében is alkalmazandónak tartotta, mivel meggyőződése: „miszerint valamint egy részről az uniót és annak állandó biztosítását minden separatisticus tendenciák kárhuzatásával mind az anyaországra, mind az erdélyi részekre életkérdésnek tartom, úgy más részről az unificatiót mind a két országrészre véghetetlen károsnak látom, mert Erdélyben igen sok fontos és organicus kérdések egészen más fejlődési processuson mentek keresztül és jöttek létre, mint Magyarországon, méltányos tehát, sőt elkerülhetetlenül szükséges, hogy azok a helyi viszonyok szerint oldassanak meg, – mert különben ilyetén kérdések nemcsak hogy célszerűleg nem fognak megoldatni, hanem csakis a folytonos megelegedetlenséget fogják szítani”.⁹⁹

Az organikus fejlődésre való hivatkozás tipikusan a konzervatívok eszköztárából való, és nem igazán illett bele az új állam központosító elképzeléseibe. Azonban, mint tudjuk, a Deák-párt semmilyen szempontból, így ideológiailag sem volt egységes. Péchy amúgy erdélyi kormánybiztosként is többször az erdélyi sajátosságok figyelembevételére hívta fel a kormány figyelmét.

A fontos erdélyi kérdések között is kiemelkedő jelentőségűnek tartotta a vallások szabadságát és függetlenségét, és üdvözölte, hogy bár a katolikus egyházi autonómia Magyarországon nem jött létre, Erdélyben, ahol volt már alapja, életbe lépett. Szintén igen fontos a nemzetiségek jogos és méltányos igényeinek biztosítása. És bár szerinte a nemzetiségi törvény ez irányban fontos lépést jelentett, ha az erdélyi képviselők előre egyeztetnek, talán szerencsésebben lehetett volna megoldani. Továbbá említette egy nemzeti bank felállítását, a vasúti fővonalak kiépítését és a Romániával való kapcsolat megeremtését, az iparos osztály sorsának javítását,

⁹⁵ Uo. 11–12.

⁹⁶ Uo. 12.

⁹⁷ Uo. 14.

⁹⁸ Uo. 15.

⁹⁹ Uo. 19.

az úrbéri kárpótlások ügyét – bár elismeri, hogy ezt nem a legkedvezőbben intézték, de az erdélyi képviselők törvényjavaslatot terjesztettek be, hogy a székely telepítvényesek ügyében legyenek tekintettel a sajátos viszonyokra. További témák: a bányaugy, erdei, mezei, rendőri, cselédi rendtartások, a helyes adóreform, amelynek alapja a földadókataszter, a katonaság állami laktanyákba való elhelyezése, a népoktatás fejlesztése, a kolozsvári egyetem felvirágzása és egy szerves közigazgatás kiépítése. Ez utóbbi kérdésben Péchy szerint az eddigi tervezet hibás volt, de az erdélyi képviselőknek sikerült megakadályozni keresztülvitelét, mivel ilyen fontos munkálatot nem lehet központi irodákban az illetékesek megkérdezése és statisztikai adatok nélkül elkészíteni.

A feladatok megoldása érdekében még a törvényhozás elején indítványozta, „miszerint az erdélyi képviselők politikai, párt és nemzetiségi különbség nélkül koronként jöjjenek össze, hogy a speciális erdélyi kérdéseket előbb saját értekezletükben tüzetesen megbeszélhessék, és hogy azoknak miképpen megoldása iránt különös megállapodásra juthassanak”.¹⁰⁰ Ezt az erdélyi értekezletet azonban csak a törvényhozás végére sikerült összehozni, pedig Péchy szerint ezáltal elkerülhetővé váltak volna az erdélyi választási cenzus tárgyában lefolyt keserű viták, sikerült volna a Királyföld szervezését éles viták nélkül lebonyolítani, és a közigazgatás átszervezésére is sokkal jobb javaslat született volna célszerű területiális kikerekítések révén. Amikor végre sikerült összehívni, ez az értekezlet foglalt állást például a csendőri intézmény fenntartása mellett Erdélyben. Péchy szerint hasonló értekezletekre a jövőben is szükség lesz az érdekek összehangolása szempontjából.

A következő, 1875–78. évi országgyűlésen ismét Kolozsvár képviselőjeként volt jelen, és most már szembeütő a változás az előző ciklushoz képest. Az 1875. év nagy változása a Deák-párt és a Tisza Kálmán vezette balközép közti fúzió volt. A tárgyalások nem mentek egyszerűen. Még amikor megszületett a kompromisszum, sem volt könnyű, akárcsak az új kormány összetételét elfogadtatni a Deák-párttal. Csengery szerint a döntő pártértekezleten Péchy Manó volt az egyik első hozzászóló, aki jónak látta a fúziót. Az új kormányt aztán több hozzászólásával is támogatta; ezek részben pénzügyi kérdések körül forogtak, részben közigazgatási problémák kapcsán kért szót. Tisza Kálmán elődeinél sokkal hatékonyabban tartotta kezében a pártfrakciót, igazi pártfegyelmet valósított meg. Igazából a párton keresztül a kormány irányította az országgyűlést.¹⁰¹ Ennek a „mamelukhadnak” volt az egyik használható tagja Péchy Manó.

Az 1875-ös fúzió fordulatot hozott a magyar belpolitikában: egy új elit lépett színre, új stílus és kormányzati módszerek honosodtak meg.¹⁰² A régi Deák-párti elit egy része belefáradt a kormányzásba, és kiábrándultan visszavonult, de a fiatal értelmiségi elit is elvesztette a modern liberális államba vetett hitét.¹⁰³ Péchy azonban nem annyira politikus, mint inkább bürokrata volt, megszokta a végrehajtó szerepet. Ha ki is ábrándult az új rendszerből, örök kormánypárti szerepkörét nem cserélte fel. Reflexió, önkritikus nyilatkozat helyett továbbra is a kormánypárt megbízható mamelukja maradt.

1875 novemberében például a költségvetési vita kapcsán Péchy volt a kormánypárt egyik vezérszónoka, ennek kapcsán az államháztartás egyensúlyáról értekezett. Kritizálta az előző kormányzat pénzügyi politikáját, és szigorú takarékossgot javasolt, többek között Anglia

¹⁰⁰ Uo. 16.

¹⁰¹ Kozári: *i. m.* 149.

¹⁰² Lásd erről Cieger András: *Kormány a mérlegen – a múlt században. A kormány helye és szerepe a dualizmus politikai rendszerében (1867–1875)*. Századvég. Új folyam. 1999 ősz, 14. sz. 79–107.

¹⁰³ Ezt a kiábrándulást elemzi Nemeskürty István: *A kőszívű ember unokái. A kiegyezés utáni első nemzedék 1867–1896*. Bp. 1987.

1848-as példájára hivatkozva. Beszédében hangot kapott konzervatív felfogása is: hiba volt szerinte, hogy azt hitték, az évszázados elmaradást néhány év alatt be lehet hozni, de „ha az állam intézményeit nem rohamosan, nem anyagi erőnk túlbecsülésével, hanem fokozatosan fejlesztjük”, akkor ki lehet lábalni a kritikus pénzügyi válságból. Kállay Bénivel vitatkozva kifejtette, hogy ha már adóemelésre van szükség, akkor igazságosabb a földadó emelése, mint egyéb adót kivetni. A luxusadót különösen kárhóztatta, mert szerinte ezzel csak vegzálják az embereket, amúgy pedig se nem méltányos, se nem igazságos, azonkívül Magyarországon az iparfejlődést is gátolja. Ehelyett javasolta, hogy a késedelmes adózókat róják meg még 1 százalékkal, mivel nem teljesítik az állam iránti kötelelességüket.¹⁰⁴

A baloldallal is vitatkozott (ők a közös hadügy terén akarták lefaragni a költségvetést), és védte a kiegyezés alapjait. Ezt „magasabb politikai szempontok nem engedik”, a Monarchia tekintélyének és hatalmi állásának kockáztatásával nem lehet a hadügyi költségvetést csökkenteni. De még ennél is élesebben kelt ki a jobboldal ellen, ahol egykori elvaráta is ültek.

Válaszul az egyik baloldali képviselő a gazdag főúr nézőpontját támadta, valamint javaslatát a késedelmi kamatok bevezetéséről: „Én úgy ismerem Péchy Manó képviselő urat, hogy ő a financierek egyik legnagyobbika Magyarországon, és igen nagy úr, s azért oly nagy úr és oly jeles financier, mert sohasem nyújtózkodott túl a pokrócon. A t. képviselő úr nagyon könnyen beszélhet, hogy ez csak 10–12 firt-tal lesz több, mert sohasem volt azon kétségben, hogy megszorult volna pénz dolgában [derültség], vagy hogy valaki oly fizetést vetett volna reá, mely jövedelmeiből nem lett volna fedezhető.”¹⁰⁵ Végül természetesen a kormánypárt megszavazta a benyújtott költségvetést.

A következő évben szintén felszólalt a költségvetési vita során, méltatva a kormány eredményeit a nehéz helyzetben. Nézete szerint ha azt akarják, hogy az állam a jövőben tekintélyvel, súllyal és eréllyel lépjen fel, akkor minden beruházásnál, vállalatnál számot kell vetnie a saját erejével. Ezt ne gyengítsék folytonos pártviszályokkal, rendeljék alá a személyes ambíciót a közérdeknek, működjenek közre a konszolidációban.¹⁰⁶ Úgyszintén felszólalt a Romániával kötött nemzetközi szerződés támogatása érdekében: „Szerintem Magyarországnak mint kiválólag termelő országnak mindent el kell követni, hogy nyers- és iparterményeit a kelet felé a világ piacára kivihesse.”¹⁰⁷ Elismeri ugyan, hogy Erdély iparára nézve ez esetleges hátrányt jelenthet, „azonban meg vagyok győződve, hogy ezen eshetőleges hátrányt az iparnak bővebb fejlesztése jövőre és idővel compensálni és kárpótolni fogja”. Egy támadásra válaszolva ismét leszögezte: „az ilyen országos nemzetgazdászati előnyöket biztosító szerződéseket particuláris és vidéki érdekeknek feláldozni nem lehet, nem szabad”.¹⁰⁸

Majd ez után az Erdéllyel szemben meglehetősen nyers állásfoglalás után felvázolta, hogy szerinte hogyan lehet Erdélyen segíteni: „oly intézkedések által, melyek különösen az erdélyi birtok- és hitelviszonyokat rendezni minősítve lesznek”, mert enélkül „Erdélynek anyagi érdekei kipótolhatatlan veszteséget fognak szenvedni”. Péchy felsorolja a „pregnans és acut” problémákat Erdélyben: a gazdaság pang, nincsenek gazdasági tanintézetek, tehát szakképzett gazdatisztek sem; Kolozsmonostoron felállítottak néhány éve egyet, de ez nincs kellően felszerelve. A tagosítások és szabályozások még a kezdeten tartanak. Erdélyben nincsenek olyan törvények, amelyek ezt gyorsan előmozdítanák. A legelők nincsenek elkülönítve, ezért a mar-

¹⁰⁴ *Az 1875. évi augusztus 28-ára hirdetett országgyűlés képviselőházának naplója.* Szerk. Nagy Iván. Hiteles kiadás. Budán 1876. I. köt. 27. ülés, 1875. nov. 15. 275–278.

¹⁰⁵ Uo. Németh Albert beszéde. 279.

¹⁰⁶ Uo. IX. köt. 191. ülés, 1876. dec. 15. 239.

¹⁰⁷ Uo. III. köt. 57. ülés, 1875. dec. 17. 229–230.

¹⁰⁸ Uo.

hatenyésztés nem fejlődhetik. Majd tovább folytatta a panaszokat: „Erdélyben a telekkönyvekbe több száz parcellákra terjedő rendezetlen birtokrészek szoktak felvételni; ezt pedig nem a hiányos telekkönyvezések okozzák, hanem a rendezetlen birtokok, amiért is senki azokra pénzt kölcsönözni nem hajlandó. [...] Méltóztassanak felvenni, hogy Erdélyben mai napig sincsenek erdei törvények, pedig az erdők képezik Erdélynek legfőbb kincsét. A közös erdők és községi erdők a folytonos pusztítások, tolvajlások és korlátlan legelések következtében a nemzetgazdaszatnak kipótóthatatlan kárára máris elpusztulnak.” Kifogásolta, hogy Erdélyt „mint a bányászatnak tulajdonképpeni hazáját”, megfosztják a bányai igazgatóságtól is. Végül kérte a parlamentet és a kormányt, hogy az erdélyi birtok- és hitelviszonyok rendezéséhez „elvégre komolyan és erélyesen” fogjanak hozzá.

Péchy Manó tagja volt a közigazgatási bizottságnak, és ebbeli minőségében hozzászólt a közigazgatási törvény vitájához is, még a részletes vitára való bocsátás előtt. Először az elvi álláspontokat vette számba: a centralizációt, illetve az önkormányzati rendszert.¹⁰⁹ A merev centralizációt ugyan elutasította, mert költséges és ellenkezik a hagyományokkal, de úgy vélte, hogy az 1848 előtti megerendszert sem lehet visszaállítani, tehát a kormány szellemében egy köztes megoldást támogatott, amely a parlamentáris rendszerbe beilleszthető, olcsóbb és egyszerűbb, és az állami és törvényhatósági tisztviselők együttműködését teszi lehetővé. Szívéből beszélt azonban, amikor az intézmények organikus fejlődéséről a konzervatív felfogást ecsetelte: „Felednünk nem lehet, hogy a politikai institúciók olyanok, mint a tropicus éghajlat plántái, melyek fényesen díszlenek ugyan ottan, ahol a talaj és az éghajlat organikus életöknek kedvező; ellenben eltörpülnek, elsatnyulnak, sőt életképtelenné válnak ott, ahol sem a talaj, sem az éghajlat organicus életöknek nem kedvez. Olyan institutio tehát és olyan rendszer a legjobb és leghelyesebb, mely mindazon kellékeknek megfelel, melyeket egy államnak organicus élete nem nélkülözhet.”¹¹⁰ A százados tradíciókat azonban kompromisszumra kell kényszeríteni, kiegyenlíteni az éles ellentétet a felelős parlamenti kormány és a municipális autonómia között, a teendőket el kell különíteni és szabatosan körvonalazni. Ahogy fogalmaz: szükséges szakítani azzal az abnormitással, hogy a kormány felelős teendőire nézve, de a végrehajtással megbízott közegekkel föltétlenül nem rendelkezik, másrészt pedig a megyék fontos ügyekre döntő befolyást gyakorolnak, anélkül hogy személyes felelősség terhelné őket. A törvényhozásnak ki kell mondania, hogy mindazt, ami a központi kormány hatásköréhez tartozik, intézzék a központban úgy, hogy semmiféle közeg aktív vagy passzív ellenállása ne paralizálhassa. Ami pedig a községi autonómiához tartozik, azt végezzék a községek, de őket illesse a személyes felelősség terhe. A túlkapások megelőzése végett azonban a kormány ellenőrizze a municipiumokat azon teendőkre nézve, amelyek az autonóm hatáskörhöz tartoznak. Egy alkotmányos kormány csak is ilyen feltételek mellett kormányozhat sikerrel, enélkül „a közigazgatás gépezetének mérvadó tényezőit ezentúl is a folytonos dilettantismus, particularismus és rendszertelenség fogná képezni”, és ezáltal a parlamentarizmus tekintélye devalválódnék, és a kormányzás is lehetetlenné válnék. Valószínűleg egykori közigazgatási tapasztalatai is ezt mondatták vele, hiszen ő tulajdonképpen mindig is a kormányt képviselte főispánként a megyei választott tisztviselőkkel szemben.

Beszédében védelmébe vette a felállítani tervezett közigazgatási bizottságokat, amelyeket különösen a baloldal támadott. Szerinte „ha ezen hatóságok élére munkaképes, erőteljes és szakavatott főispánok és alispánok fognak állíttatni, kik szakképzettségöknél fogva minden irányban kellő ellenőrködést gyakorolni nemcsak akarni, hanem tudni is fognak: ezen rendszer

¹⁰⁹ Uo. IV. köt. 69. ülés, 1876. jan. 14. 14–16.

¹¹⁰ Uo. 15.

meg fog a célnak felelni”. Kiállt viszont a megyei tisztviselők választása mellett, hiszen szerinte, ha a megyék megszűnnek saját választott tisztviselőik által igazgatni, részvétlenségbe fulladna a közigazgatás. A szabad királyi városok érdekében viszont jelezte, hogy hajlandó megszavazni a módosításokat. Különben ennek a beszédének kéziratos vázlata töredékesen fennmaradt az Országos Széchényi Könyvtár Kézirattárában,¹¹¹ tükröként a korabeli gyakorlatnak, amely szerint a képviselők kénytelenek voltak előre bemagolni a hosszú beszéd bonyolult körmondatait, mert a korabeli szabályok szerint a parlamentben tilos volt beszédet felolvasni.

A közigazgatási törvény vitája során többször is felszólalt. Így például a kisebb szabad királyi városok kiváltságainak megszüntetése mellett emelt szót, mert ez szükséges, ha „egy szerves, egyöntetű, egységes, egybevágó közigazgatást akarunk”. Védte a közigazgatási bizottság mundériját is, hiszen Kállay Béni kritikájával szemben az nemcsak a népességszámra reflektált, hanem a kulturális viszonyokra, vagyonra, adómenyiségre is. „Hogy pedig ezen kisebb királyi városok többé nem életképesek és többé nem fenntarthatók: ezt bizonyítja már a tapasztalás; mert a kormányzás teendőit szaporítják, a kormányzást nehezítik, és egy helyes közigazgatás kellékeinek nemcsak meg nem felelnek, hanem azt még meg is bénítják, és az államot költségekkel terhelik.”¹¹² Végére is – szögezte le – „ahol magasabb szempontok, magasabb államérdekek állanak elő: ott az egyes melléktekinteteket nemcsak az egyes polgároknak, hanem a hatóságoknak is alárendelniük kötelességük.”¹¹³

Szintén ott találjuk Péchy nevét a törvényhatóságok területének szabályozásáról folyó vita résztvevői között, és ezúttal ismét erdélyi témákat érintett. A kikerekítés szerinte az erdélyi részekre életkérdés, „mert Erdélyben a territorialis viszonyok oly abnormisak, hogy azok mellett egy helyes közigazgatás, egy olyan, mely a közkívánalmaknak és a kor valódi érdekeinek megfelelne, alig képzelhető”.¹¹⁴ És ismét visszatér a speciális, helyi nézőpontok alárendelésének szükségességére: a kikerekítés Erdélyben is behozható, de csak akkor, ha „csakis a magasabb szempontok és országos érdekei fognak döntő súllyal bírni, nem pedig az alig figyelembe vehető provincialis vagy specialis érdekek”. Magyarországon a megyék ragaszkodnak ősi területükhöz és elnevezésükhöz. „Azonban a dolog Erdélyben egészen másképp áll; ott nem kötik az illetőket ősi reminiscentiák a territorialis határokhoz, mert ott különböző epochákban, különböző kormányok alatt nemcsak részletes, hanem általános kikerekítések is foganatosítottak, és így Erdélyre nézve egy általános kikerekítés már csak a megváltozott közjogi viszonyoknál fogva is teljesen indokolva van.” A megyeszékhelyeknek egyben a törvényszék, az adóhivatalok, katonai zászlóaljok, sorozást nyilvántartó hivatalok székhelyeinek is kell lenniük, mert csak így lehet egyöntetű és kifogástalan közigazgatást teremteni és a különböző hivatalok egybevágó, korrekt működését biztosítani. Helyesli, hogy a törvényjavaslat szerint a minisztérium átszatholhatja a községeket, mert különben a petíciók özönével árasztanak el a törvényhozást.

Éz alkalommal a törvény részletes vitájába is beleszólt Kraszna és Közép-Szolnok egyesített megyék székhelye kapcsán. Szerinte nem baj az, amitől több képviselő félt, hogy az új megyében a románok lesznek többségben: kívánatos, hogy szellemileg és anyagilag gyarapodjanak, „hogy annál inkább okuk legyen ragaszkodni a magyar államhoz és a magyar alkotmányhoz, és hogy ezt annál inkább okuk legyen tisztelni és becsülni”. Mégis kívánatos, hogy a megyeszékhely Szilágyosmlyó legyen, ahol a virilisták és az értelmiség többsége lakik. „Akármit mondjunk, t. ház, az erdélyi részekben – és ezt több évi tapasztalataim alapján állíthatom – fősúlyt kell mindenkor fektetni arra, hogy a különböző nemzetiségek közt politikailag

¹¹¹ Országos Széchényi Könyvtár Kézirattára. Annalecta 4730. Péchy Manó beszédének töredéke.

¹¹² Uo. VI. köt. 134. ülés, 1876. máj. 19.

¹¹³ Uo.

¹¹⁴ Uo. VII. köt. 142. ülés, 1876. máj. 30. 11.

is szükséges egyensúly bármi oknál fogva meg ne zavartassék, mert annak fenntartása nemcsak közigazgatásilag, hanem politikailag is felette kívánatos és véghetetlenül szükséges.”¹¹⁵

Háromszék egyesítését Brassó vidékével sem közigazgatási, sem politikai tekintetből nem tartotta sem indokoltnak, sem szerencsésnek. Nem lehet tagadni, hogy „Brassó vidéke akár kulturális, akár vagyoni, akár rendezett állapotok tekintetében az erdélyi részekben mindig kiváló helyet foglalt el; ebből is kitetszik tehát, hogy Brassó vidéke jól és helyesen adminisztráltatott és kormányoztatott”, most pedig a kormány a főispán révén még inkább ellenőrzése alatt tudja tartani. Háromszék szintén életképes, tehát nincs szükség az összeolvasztásra.

Az örök kormánypárti Péchy a fúzió után a szabadelvű pártban folytatta tevékenységét, a nyolcvanas évektől már mint Kassa város képviselője. Úgy tűnik, Tisza Kálmán a parlamentben pénzügyi és közigazgatási törvénytervezetek általános vitájában használta őt fel mint a kormánypárt álláspontjának egyik kifejtőjét és védelmezőjét. Péchy ekkor alapozta meg lelkes mameluk hírnevét is. A „hűséges mameluk” csak egyszer mondta fel a pártfegyelmet, amikor Bosznia okkupációja nyomán néhány társával együtt időlegesen kivált a pártból. 1878-ban Péchy néhány képviselőtársával együtt ideiglenesen elhagyta a kormánypárti padosorokat, de nem érezhette túl jól magát ebben a számára szokatlan pozícióban. Ez lemérhető parlamenti aktivitásán, pontosabban ennek hiányán is. Majdnem egész ciklus alatt hallgatott. Jellemző, hogy 1879 nyarán még a Bosznia-Hercegovina közigazgatásáról szóló törvényjavaslat vitájában sem vett részt – annak ellenére, hogy éppen e kérdés kapcsán hagyta el a kormánypártot –, pedig heves vita folyt. Fontosabb kérdéseknél ezután a kormány ellen szavazott.¹¹⁶

Péchy csak akkor törte meg a hallgatást, amikor a kolozsvári egyetemet kellett megvédelmeznie. Mednyánszky Árpád képviselő ugyanis azt találta mondani, hogy „a kolozsvári egyetem inkább paródiája az egyetemnek, mint mintaképe”. Erre Péchy védelmébe vette az intézetet. Majd a költségvetési vita során külön is felszólalt az egyetem érdekében. Kezdetben hangsúlyozta: „Nincsen szándékomban élénk színekkel ecsetelni azon hazafias lelkesedést, mellyel annak idejében a tisztelt törvényhozás a kolozsvári kir. egyetem felállítását felkarolta; nincsen szándékomban bővebben fejtegetni, milyen nagy vívmánynak tekintette annak idejében a tisztelt törvényhozás, és pedig részint nemzetiségi indokoknál fogva, részint magának az erdélyi uniónak érdekében, egy az erdélyi részekben felállítandó egyetemnek biztosítását és állandósítását.”¹¹⁷ A szívhez szóló szavak ellenére azonban a kért összeget nem szavazták meg. Lehet, a kormánypárt tagjaként eredményesebben tudott volna lobbizni választókerülete érdekében.

1879 májusában éles vita bontakozott ki a parlamentben egy Erdélyt érintő közigazgatási kérdés kapcsán. Csak a szóban forgó személyi érdekek magyarázhatják a hosszas és szenvedélyes vitát egy látszólag jelentéktelen ügy kapcsán, ti. hogy mi legyen az 1876. évi közigazgatási reform által kreált új megye, Kisküküllő székhelye: Erzsébetváros vagy Dicsőszentmárton. A vitában jóformán mindenki megszólalt, akinek Erdélyhez valami köze volt. Az eredetileg a törvényben szereplő Erzsébetváros helyett végül is Dicsőszentmárton lett a székhely, amelyet

¹¹⁵ Uo. 145. ülés, 1876. jún. 2. 78–79.

¹¹⁶ Így például 1879-ben a „hitelműveletek útján fedezendő állami kiadásokról szóló törvényjavaslatot” mindössze 14 szavazattal sikerült a kormánynak vitára bocsátania. Péchy ekkor is az ellenzékkel szavazott. *Az 1878. évi október 19-ére hirdetett országgyűlés képviselőházának naplója*. Szerk. P. Szathmáry Károly. Hiteles kiadás. Pesti Könyvnyomda-résztvénytársaság, 1879. II. köt. 59. ülés, 1879. febr. 7. 406.

¹¹⁷ A továbbiakban kifejtette, hogy bár az egyetem több éve fennáll, de a kérelmezések dacára „sem nyert olyan célszerű berendezést és fejlesztést, mint amilyen szükséges, hogy ezen fontos nemzeti intézet magasztos rendeltetésének és hivatásának megfelelőhessen”. Márpedig az ilyen indokolatlan fukarkodás sokszor a befektetett tőkét is veszélyezteti. Majd ecsetelte a vegytani laboratórium tarthatatlan helyzetét, és kérte, hogy szavazzák meg az új vegytani épület költségeit. Uo. IV. köt. 91. ülés, 1879. márc. 20. 315–316.

állítólag a megye értelmiségének többsége is akart. A dolog pikantériája, hogy ez volt az egyetlen eset, amikor sor került a törvény megváltoztatására, pedig a megye főispánja Tisza Lajos, a miniszterelnök Tisza Kálmán testvére volt.¹¹⁸

A felemás helyzetet Péchy nem bírta sokáig, és végül is visszaoldalgott a kormánypárti tábor megszokott langymelegébe. Még egy utolsó szereplését ismerjük, amikor Tisza Kálmán őt használta fel Bartha Miklós újságíró nagy port felvert esete kapcsán. A neves ellenzéki újságíró ugyanis 1880 novemberében két közös hadseregbeli katonatiszt „saját lakásában megrohanván, rajta súlyos és életveszélyes sebeket ejtett”. Bartha előzőleg megírta, hogy a két tiszt „magyar kutyáknak” nevezte az önkénteseket, de igazára hivatkozva nem volt hajlandó elégtételt adni a tiszteknek, akik erre otthonában összekaszabolták az újságíró. Az közös hadsereggel amúgy is ellenszenvező közvélemény megtorlást követelt. Tisza, hogy a dolog méregfogát kihúzza, az öreg lojális Péchyvel intéztetett magához interpellációt. Természetesen ő Tisza választát minden további nélkül elfogadta.¹¹⁹

Péchy neve néhányszor felmerült a politikai kombinációkban is: belügyminiszterként, illetve 1879-ben pénzügyminiszterként jött szóba.¹²⁰ Sőt állítólag egyszer miniszterelnökként is felmerült a neve: „Gróf Lónyay és Szlávy bukása után fölvirradhatott volna az ő miniszterelnökségére is az idő: de ő nem lépett ki tartózkodó állásából. Midőn létrejött, őszinte örömmel csatlakozott a fusióhoz.”¹²¹ Végül is további politikai szerep nem várt rá, inkább csak a Nemzeti Kaszinó egyik megbízható tagja volt, ahol a kandalló mellett „a legélvezetteljesebb modorban” mulattatta magát.

Az idős Péchy Manó és családja

Magánéletében sok csapás érte. Gyermekei közül több csecsemő korában meghalt, egyetlen fia pedig tízévesen lett egy baleset áldozata.¹²² Felesége a veszteséget soha nem heverte ki, hosszú betegeskedés után 1861-ban elhunyt. Felesége halála után nem nősült újra, bár gáláns kalandjairól több célzást is találunk. A legnagyobb port talán egy Kassán játszó fiatal színésznővel, Nagy Lujzával való kapcsolata verte fel. Az illető hölgygel 1866 nyarán Kolozsváron is megfordult, ez aztán – Lónyay Menyhért naplója szerint – a puritán Mikó Imrét arra indította, hogy Péchy Manó királyi biztosi kinevezését erre a „botrányra” való hivatkozással helytelenítse. Egyetlen lányával, Jacqueline-nel sem lehetett felhőtlen a viszonya, ez még késő öregkorában is mesélte unokáinak traumatikus élményét, amikor apja visszatérve nyugati utazásából csalódottan vette tudomásul, hogy a balesetben nem lánya, hanem fia halt meg. Jacqueline

¹¹⁸ A vitához Péchy is hozzászólt Erzsébetváros érdekében, mivel szerinte nem helyes egy törvény módosítását kérni, mielőtt az nincs végrehajtva. Ha megváltoztatják, az bő alkalmat nyújt a gyanúsításokra. Felsorolta Erzsébetváros civilizációs előnyeit is, hiszen szerinte mégsem lehet a megyeközpontot „egy volt úrbéres faluba” áthelyezni. Amúgy pedig ez az egyik ritka alkalom, amikor erdélyi helyismeretere hivatkozott, mondván, hogy ő mindezt saját tapasztalatából tudja, „mert midőn az erdélyi részekben több évekig mint k. biztos és kormányzó működni szerencsém volt, bőséges alkalmam volt magamnak mindezekről kellő tudomást szerezni”. Éppen ennek kapcsán rótta fel Mocsáry Lajos – aki különben egy véleményen volt vele – Péchy egyik szerencsétlen tévedését, anomáliának tartva, hogy olyanok döntenek, akik nem ismerik a helyi viszonyokat. Péchy ugyanis arra hivatkozva, hogy ő erdélyi kormányzó volt, előadta „bona fide”, hogy a dicsőszentmártoni megyeházán 7 szoba van, közben kiderült, hogy ez a kiegyezéskori állapot volt, és épp az ő királyi biztossága alatt bővítették az épületet. Uo. VI. köt. 126. ülés, 1879. máj. 16. 216–217, 223.

¹¹⁹ Uo. XIV. köt. 297. ülés, 1880. nov. 15. 359–361.

¹²⁰ A Bolond Istók 1879 decemberében a következő rigmust közölte erről: „Csípj egy embert szógám Csernátoni, / Kire lehet pénzügyet rátóni! / Veti pányvát jó Péchy Manóra, / Hajh, az nem is hederint a szóra!”

¹²¹ *A budapesti társaság*. Bp. 1886. 384.

¹²² Nagyanyjával kocsizott ki, amikor a lovak elragadták a kocsit és a kis Gábort halálos baleset érte.

Péchy sógoráéknál, Zichy Henriknél és Meskó Irénnél nevelkedett Moson vármegyében, amíg Zichy Henrik öccse, Rudolf – Széchenyi István mostohafia – 1864-ben elvette feleségül. Hét gyermeke született, de kisebb gyermekeit már nem láthatta, mert fiatalon megvakult. Péchy Manó még megérhette, hogy egyik unokája, Zichy Eleonóra Andrássy Gyula fiához, Tivadarhoz ment feleségül (ennek halála után pedig ifj. Andrássy Gyulához). Ennek egyik lánya, Péchy Manó dédunokája, Andrássy Katinka aztán Károlyi Mihály feleségeként mint a „vörös grófnő” híresült el.

Az öreg Péchy már nem sok vizet zavart a parlamentben. Képviselősege vége felé, 1882-ben Mikszáth így jellemzett egy unalmas ülésnapot: „Egynéhány olyan képviselő volt csak jelen, aki elszántságból jár a Házba, vagy aki már annyira megszokta délelőtt itt lenni, mint az egyszerű asszony a mindennapi verést. Madarász, Hegedüs László, az öreg Péchy Manó, gróf Forgách Antal gubbaszkodtak ott.”¹²³ Mindenképpen az idős Péchy az elszánt képviselő típusává vált, aki időtöltésből van jelen: „Apró-cseprő ügyek végeztek. Tegnap dolgoknak a farka. A takarékpénztár-javaslat részletes tárgyalása sat. Az ülés azok közé tartozott, mikor még Péchy Manó is unja magát, s azt mondja, hogy de ez már nem sikk, s megy a sikk után.”¹²⁴ Öregkorára Péchyből majdhogynem vicclapi figurává vált. A vicclapok kedvelték az öreg „Manót”, víziló alakjában gyakran visszatérő alakja volt a mamelukok által uralt „nílusi mocsárnak”. Ime, hogy jellemezte Szatmári Mór az idős politikust: „Péchy Manó maga volt az elzárkózottságnak valóságos megtestesülése. Nagy fejű, hatalmas termetű ember. A közönség csak a vicclapok karikatúráiból ismerte. Jankó János mindig víziló képében rajzolta meg.”¹²⁵ Élete vége felé már nem vállalt több mandátumot, visszavonult a felsőházba, de ez már inkább amolyan csendes „elfekvő” volt számára. Szintén Mikszáth örökítette meg alakját: „Imitt-amott szemembe tűnnek ismerősek, akik az enyéim voltak valamikor. Ott könyököl fakó egykedvűségben Péchy Manó, alkalmasint itt alszik valahol a nagy Karátsonyi Guidó is.”¹²⁶

Péchy Manó 1889 nyarán halt meg Boldogkőváralján, családi kastélyában. Ekkor azonban már jó ideje egy régi korszak ittfeljött emléke volt, a politikát már más generáció, más stílus, más erkölcsök uralták. Életútja azonban jó példa arra, hogy a kiemelkedő politikusok mögött ott állnak a lojális bürokraták, akik rendszereket kiszolgálva, átívelve, ezeket tulajdonképpen működtetik.

Manó Péchy – a Model Clerk. Manó Péchy, presented in detail in this article, was the Lord Lieutenant of Transylvania in the period after the Compromise of 1867, and as such he had the duty to "conduct" the integration of Transylvania into the Habsburg Monarchy. Péchy, however, was not just a clerk, but a prototype of the conservative bureaucrat, loyal and pliant to the new political system, and in that having an important effect on shaping this period.

Péchy was born in a newly-advanced ministerial aristocratic family in Boldogkőváralja (Abaúj county). He started his political career as deputy of Abaúj County in the assembly of 1839-40. His political pragmatism und conservative commitment und loyalty eamed him promotion to the post of Lord Lieutenant-Governor for Zemplén County between 1841 und 1848.

The year 1848 was a breaking point in Péchy's career. He retired to the country und renounced any office-holding activity in the years of the neo-absolutism. Péchy returned for a short time to his previous public career in December, 1860, when he became the Lord Lieutenant of Abaúj County. In 1861, however, he retired from office until 1865. One might say that Péchy's career before 1867 is for a typical Lord Lieutenant.

After 1867 the union of Transylvanian to Hungary was re-enacted. For the transition period of the integration, Count Manó Péchy was appointed as Lord Lieutenant. One can assume that the prime minister, Count Gyula Andrássy himself, nominated him for this position.

¹²³ Mikszáth Kálmán: *Cikkek és karcolatok*. 65. köt. Pesti Hírlap 1882. *A T. Házból*, dec. 20.

¹²⁴ Uo. 1883. jan. 19.

¹²⁵ Szatmári Mór: *Húsz esztendő parlamenti viharai*. Bp. 1928. 13.

¹²⁶ Mikszáth Kálmán: *Ahol az ember a bárónál kezdődik. Parlamenti karcolatok*. 70. köt. 1885.

First of all, his main duty was to put Transylvania's integration into practice und to set people's minds to ease concerning the ethnic und religious conflicts. This did not prove to be an easy task. Péchy was not familiar with the particular Transylvanian social und ethnic realities. Thus, the maneuvering between different parties und interests was difficult.

The majority of the Hungarian liberals that came into power had a strong belief in the idea of a centralized nation-state. This model, however, could not be combined with structures of Transylvanian autonomies.

The office of Lord Lieutenant gradually lost its significance after the end of the Gubernium in 1869. Then, in 1872, the government declared the union of Transylvania settled. Afterwards Péchy kept up links with Transylvania, being a Member of Parliament for Cluj from 1872 for three terms, although his connections to the Transylvanian policy became more und more slack.

The fusion in 1875 between the two main political parties, led by Ferenc Deák und István Tisza, was a turning point in Hungarian political life. A new elite was born that brought a new governing style und concept. Still, Péchy kept his ministerial attitude und loyalty to the governing elite until his death. His path of life shows clearly that behind every successful politician there are the loyal civil servants who operate the political systems by their services that span different regimes.